

Södertörns högskola | Institutionen för Statsvetenskap

Magisteruppsats 30 hp Statsvetenskap VT-terminen 2008

Gudsstyre?

En fallstudie av Irans regim

Av: Wissam Abdallah

Abstract

Government of God?

A case study of Iran's regime.

Author: Wissam Abdallah

The aim of this Master's thesis is to examine which type of regime the state Iran is. There has been much research on this issue and the discussion is not over yet. I have departed from three theoretical perspectives in order to understand which type of regime the Middle Eastern nation is: theocracy, democracy and hybrid regime. The theocratic regimetype is composed by David L. Websters archeological theory about governments ruled by God. For the democratic theory in this study Robert Dahls analytical framework about democracy and polyarchy is used. The hybrid regime is mainly represented by Andreas Schedler indicators. A qualitative case study approach is used for the purpose of this study where I have constructed an analytical framework containing indicators in order to apply these on the three regime models. The results and conclusion I can draw from this study is that Iran is more like a hybrid regime. However, there are several reservations and there need to be more studies to qualify this suggestion.

Keywords: regime, religion, politics, theocracy, democracy, hybrid regime

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Problemformulering och syfte	6
1.2 Tidigare forskning	6
1.3 Disposition	7
2. Teori	8
2.1 Teokrati	8
2.1.1 Kriterier för en teokrati	9
2.1.2 Exemplet Bysans	11
2.2 Militärregim	13
2.2.1 Rebellregim	13
2.2.2 Den oligarkiska typen	13
2.2.3 Masstypen	13
2.3 Enpartiregim	14
2.3.1 Rörelseregim	15
2.3.2 Det exekutiva enpartisystemet	15
2.3.3 Det etablerade enpartisystemet	16
2.4 Demokrati	16
2.4.1 Den demokratiska processen	17
2.4.2 Polyarki	18
2.5 Personligt styre	19
2.6 Hybridregim	21
2.6.1 Val i hybridregimer	22
2.6.2 Den exekutiva - legislativa relationen	23
2.6.3 Den judiciella arenan	24
2.6.4 Media i hybridregimer	24
2.6.5 Deltagande i hybridregimer	24
2.7 Teoridiskussion	25
3. Metod och material	28
3.1 Metod	28
3.1.1 Teoriprovande fallstudie	28
3.1.2 Analysverktyg	30
3.2 Material och källkritik	34
4. Analys av den iranska regimen	37
4.1 Orientering av det politiska systemet enligt den iranska konstitutionen	37
4.2 Teokrati i Iran?	39
4.2.1 Intellectuell och spekulativ	39
4.2.2 Eliter är primärt sysselsatta med religiösa frågor; i andra hand världsliga	40
4.2.3 Regimen är fredlig, icke- militaristisk och inte expansionsinriktad	41
4.2.4. Relativt liten homogen befolkning	43
4.2.5 Icke- urbana centra	44
4.2.6 Stabilitet	46
4.3 Demokrati i Iran	48
4.3.1 Valda befattningshavare	49

4.3.2 Fria och opartiska val	49
4.3.3 Allmänna val	50
4.3.4 Rätt att kandidera i val	51
4.3.5 Yttrandefrihet	51
4.3.6 Alternativa informationskällor	52
4.3.7 Församlings- och föreningsfrihet	52
4.4 Hybridregim i Iran?	54
4.4.1 Val i hybridregim	54
4.4.2 Den exekutiva- legislativa relationen	59
4.4.3 Domstolsväsendet	59
4.4.4 Media och deltagandet i hybridregim	61
5. Slutsatser och reflektioner	64
6. Referenser	67
6.1 Internetkällor	67
6.2 Litteratur	67

1. Inledning

Tre pojkar går tillsammans och på vägen upptäcker de en kokosboll.

Pax, för den säger Roger, den är min.

Så kan du väl inte säga, invänder Peter, vi är ju fler här som också såg den. Nähä, för den är min, säger Roger åter igen och hotar Peter med stryk.

Detta hör en liten farbror som kommer fram till pojkarna och skiljer dem åt. Så får ni inte göra pojkar, säger han. Ni måste samsas!

Det klarar inte Roger och Peter så den lille farbrorn tar tag i deras nackar och säger åt dem de måste kompromissa och fortsätter med att säga; du Peter får en fjärdedel av kokosbollen och du Roger får resten.

(<http://www.bulldozer.nu/avtryck/bb02demo.html>).

Detta exempel verkar vara banalt, löjligt och kanske intetsägande, men det belyser statsvetenskapens grundproblematik. *Vem får vad och hur?* Uppsatsen ämnar inte att på något sätt föra en sådan diskussion, men det är knappast en slump att studiet om politiska regimer är central och klassisk inom statsvetenskapen eftersom den behandlar snarlika frågor, d.v.s. vem styr, på vilket sätt och hur?

Alltsedan Platons dagar, om inte längre bak i tiden, fram till idag har samhällsvetare och filosofer studerat regimer. En regim är nödvändig för att ett samhälle med många olika och oförenliga intressen ska ha en gemensam beslutsplattform och därmed kunna överleva. Regimen bestämmer inte endast deltagandet och procedurerna utan avgör även livsvillkor som t.ex. frågor om välfärd, information och trygghet.

Den dominerande politiska organisationsformen idag är staten. Visserligen har denna organisationsform endast existerat under en mycket kort tid i den mänskliga historien, även om vi talar om ett antal tusentals år. Sammanslutningar som transnationella företag och FN fått en allt mer viktig position och indirekt kan påverka beslutfattare, men ännu har staten den centrala rollen. Aristoteles menade att staten var den högsta samfälligheten eftersom den omfattade alla byar och mindre städer. Människan är av naturen en samhällsvarelse och den som är statslös är antingen en "usling eller förmer än en människa" (Aristoteles 1993: 7). Statens mål är ett gott liv och med hjälp av den kan det lyckas.

Andra viktiga politiska organisationer som funnits under tidens lopp är kyrkliga eller religiösa sammanslutningar med stor världslig myndighet såsom påvedömet under

medeltiden; handelsnätverk utan centraliserade politiska institutioner, som det gamla tyska Hansaförbundet osv.

Stater har traditionellt kännetecknats av olika system för beslutsfattande där regimen utgör ett sätt att organisera den politiska makten på. Den berättar hur beslutsaktiviteten är organiserad, vilka politiska roller som är väsentliga och hur de relaterar till varandra. Regimen talar också om vilka grupper som får delta, vilka tvister som utspelar sig i politiken och vilka lösningar som erbjuds. Således är den en komplex företeelse. Dessutom används begreppet regim i betydelse som en uppsättning implicita eller explicita principer, normer, regler och beslutsprocedurer inom ett avgränsat område av politiken på den internationella scenen. Det är i den första bemärkelsen begreppet används i det här arbetet.

Idag har begreppet regim fått en negativ klang i vardagsspråk, inte minst i media, trots att termen från början inte är värdeladdad. Benämningen används i icke-demokratiska sammanhang och man pratar om regimen i t.ex. Burma och använder snarare Bushadministrationen än uttrycket ”regimen i USA”.

En klassisk indelning av olika regimer som fortfarande är aktuell är Aristoteles *Politiken*. Enligt honom är mångfalden av grupper i staterna grunden till mångfalden av regimer: rika och fattiga; beväpnade och vapenlösa; bönder och köpmän osv. Regimen ska hålla denna mångfald samman, organisera den politiska auktoriteten och definiera den suveräna myndigheten. Hur många som styr blir grundvalen för regimtyperna, hävdar Aristoteles, men också huruvida den suveräna makten styr med gemenskapens bästa som mål eller till sin egen fördel.

Ett mer modernt exempel på en regimindelning är att dela regimer i tre olika typer; den första är den anarkistiska modellen. Förespråkarna för denna modell hävdar att en stat bygger på tvång och är något ont. Därför bör den avskaffas och ersättas med frivilliga organisationer. Det andra systemet är förmyndarskapet. Detta är den mest lockande av de icke-demokratiska regimerna och har utövat mest påverkan över världen. Det tredje är det demokratiska. Gränsen mellan stat och regim är inte helt entydig och statsbegreppet avgränsades till en början mot regim och regeringsapparat, s.k. *government*.

Det råder livliga diskussioner om vad teokrati egentligen är. Ordagrant betyder det Gudsstyre där Gud regerar världen direkt eller genom sin ställföreträdare på jorden. Men vilka länder som har styrts på ett sådant sätt och om en sådan överhuvudtaget existerar är alla inte ense om.

År 1979 störtades shahen av Iran och den islamiska revolutionen blev därmed ett faktum. Nu skulle det muslimska ”prästerskapet” med revolutionens arkitekt ayatolla Khomeini styra

landet. Detta skulle ske med hjälp av *sharian*, den gudomliga lagen, manifesterad i Koranen som uppenbarats för profeten Muhammed under 600-talet.

En anledning för att detta land har valts är att Iran har hamnat i omvärldens blickfång. Många länder i Västvärlden anser att regimen uppträder direkt och öppet konfrontatoriskt. Med tanke på hur central en politisk regim har för funktion kan man eventuellt förstå varför denna schism uppstår. Visserligen förklarar den inte allt då det finns andra faktorer såsom kultur och historia bakom, som i sin tur är delvis knutet till regimer. Är den teokratisk som är den officiella beteckningen, d.v.s. styrs av muslimska rättslärda som har legitimitet i Koranen eller har landet någon annan typ av regim?

1.1 Problemformulering och syfte

Det huvudsakliga syftet med detta arbete är att undersöka vad som karakteriserar just Irans regim. Landet sägs ha en unik styrelseform, som ytterst styrs av Gud själv. Det har tidigare funnits ordningar som legitimerar sig på detta sätt, men sällan har man försökt implementera hela ”paketet” och i shiaislams namn. Det har alltså inte funnits någon regim som ämnat realisera ett styre helt och hållet på Guds lagar. Direkt styre av ett muslimskt ”prästerskap” är ett viktigt nytt fenomen i Mellanöstern politik kan man klart konstatera (se t.ex. Zonis 1985: 85-108).

För att uppfylla syftet kommer jag att diskutera olika regimtyper och pröva dessa på det iranska fallet. De tre modellerna som kommer vara i fokus är demokrati, teokrati och hybridregim. Min huvudfrågeställning, som är väldigt vid, blir därmed följande:

Vilken regimtyp råder i Iran?

De följande frågeställningarna är om Iran är en teokrati eller om det är någon annan slags regim och i sådant fall vilket?

1.2 Tidigare forskning

Vi befinner oss knappast i en jungfrulig mark när vi närmar oss området regimer i allmänhet, men också kring den iranska regimen. Ända sedan antikens dagar, fram till idag, och det lär inte ta slut inom den närmaste framtiden, har regimer fångat forskares intressen. Regimer är ständigt föränderliga och därför uppstår ett behov av ny forskning. Nedan följer ett axplock av vad som hittills forskats eller håller på att undersökas kring just Irans regim.

Beteendevetaren Marvin Zonis hävdar i ”The Rule of the Clerics in the Islamic Republic of Iran” (1985) att regimen i Iran är unik och att den är svår att upprepa utan någon karismatisk person som ayatolla Khomeini eller stöd från Iran. Vidare menar Zonis att regimen i Iran har stärkt sin legitimitet genom Khomeinis återopande på gudomlig kall och att ledaren har monopoliserat tolkningen av den heliga lagen. Några av principerna är enhet, preferenser till militära lösningar av politiska problem och en tro på en slutgiltig seger.

Ali Gheissari och Vali Nasr har i sin *Democracy in Iran* (2006) resonerat huruvida det finns demokratiska inslag i Iran. Landet har återigen hamnat i händelsernas centrum. Beryktat att framkalla kärnvapen och granne till det instabila Irak har Iran varit ett allvarligt bekymmer både för stabiliteten av regionen och för säkerheten av den globala gemenskapen, menar forskarna. Men få noterar att landet har en lång erfarenhet av demokrati i regionen, enligt Gheissari och Nasr. Boken ämnar studera Irans politiska historia i den moderna eran och erbjuder en djuplodande analys av utsikterna för demokrati för att frodas där. Begreppet av demokrati i Iran i dag kan verka vara en reaktion till det auktoritära styret, men det är en gammal idé med en komplex historia, en som vävs samman stramt med de huvudsakliga styrkorna, som har format iranskt samhälle och politik, institutioner, identiteter och intressen. Varför var demokrati frånvarande från de ideologiska debatterna under 60-talet och 70-talet? Varför har demokratin nu blivit en kraftig politisk och intellektuell styrka för samvaro? Hur har moderniseringen, social ändring, ekonomisk tillväxt löpt ihop för att göra denna möjlighet?

Homa Omid diskuterar i ”Theocracy or Democracy? The Critics of `Westoxification` and the Politics of Fundamentalism in Iran” (1992), om Iran är en teokrati eller en demokrati. Han tar upp de intellektuella rötterna bakom dessa system och menar bl.a. att det inte existerar mycket stöd för denna form av teokrati som finns i Iran, inte ens bland ”prästerskapet”.

1.3 Disposition

Det första avsnittet är en inledning som redogör för bakgrund, syfte och problemformulering, hur uppsatsen är upplagd, avgränsningar och viktiga definitioner. Tanken är att läsaren ska kunna sätta sig in i problemområdet och kunna förstå vad uppsatsen tar upp.

Avsnittet som följer är teori. Först diskuteras val av teorier och hur det kopplas till uppsatsen. Sedan behandlas olika regimtyper: teokrati, militärregim, enpartiregim, demokrati, personligt styre och hybridregim. Fokus ligger på teokrati, demokrati och hybridregim och det är dessa regimtyper som ska tillämpas på Iran.

Avsnitt 3 är uppdelad i två delar. Den första delen redogör för den metod som används och tar upp generella förhållanden kring den utvalda metoden, d.v.s. fallstudier, men också problem och det analysverktyg som nyttjas. Den andra delen är material och källkritik.

I avsnitt 4 kommer vi in i själva analysen. Först ges en presentation av hur den politiska strukturen ser ut i Iran för att sedan de olika indikatorerna på teokrati, demokrati och hybridregim diskuteras och analyseras.

Efter detta avsnitt kommer ett avslutande avsnitt som tar upp slutsatser och reflektioner. Betoningen ligger på att besvara problemställningen, men även andra anmärkningar tas upp.

I avsnitt 6, slutligen, redogörs för de källor jag använt.

2. Teori

Det finns inget givet sätt att typologisera regimer, men nedan presenteras ett tillvägagångssätt. Det är uppenbart att det finns många olika sätt att organisera den politiska makten på. Det är bara att titta på dagens regimer eller göra en resa bakåt i tiden för att förstå att det finns skiftande regimer och att de är komplexa. Det finns knappast två samhällen med lika styrelseformer. Jag kommer inte att undersöka alla utan jag har begränsat mig till tre; de som jag ansåg vara mest relevanta. Det jag kunde göra är att pröva dessa tre modeller successivt, men jag har istället ”fördomsfritt” testat alla tre i syfte att alla regimtyperna fått möjligheten att undersökas, där eventuellt någon stämmer bättre överens med verkligheten.

2.1 Teokrati

Teokrati betyder egentligen Gudsstyre och innebär i realiteten att ett prästerskap styr legitimerat av Gud. Begreppet härstammar från historikern Josephus, som levde mellan 38-100 e.Kr., beskrivning av den judiska uppfattningen om ett samhällsstyre stiftat av Guds lagar på det sätt som framställs i Toran. Lagarna är givna av en auktoritet bortom denna värld och kan därför inte ifrågasättas (Goldman m.fl. 19997: 270).

Begreppet prästkung finner man i Gamla Testamentet med exempel som profeterna David och Aaron. En härskare med en speciell relation till Gud var således inte obekant för judarna eller de tidiga kristna. Det var dock i Persien som idén om gudomlig monarki utvecklades (Runciman 1977: 20). Andra klassiska exempel på teokratier är Calvins Genève och Påvestaterna. Vissa menar att denna regimtyp, d.v.s. teokrati går att tillämpa på islamiska stater som t.ex. Pakistan, Saudiarabien och framförallt Iran (Goldman m.fl. 19997: 270). Att

det var just i Persien tankarna utvecklades antyder att det finns en långvarig tradition, måhända att det var kopplat till monarkin, av teokratiskt styre.

Ett annat exempel som jag lite mer utförligt ska gå in på nedan är fallet Bysans då man kan säga att det är en unik teokrati som har flera kännetecknade drag för ett sådant styre. Men först måste vi förstå mer kring begreppets betydelse knutet till de krav på vad som uppställs för att det ska vara tillämbart.

2.1.1 Kriterier för en teokrati

För professor David L. Webster är teokrati både en *typ* av samhälle och ett *steg* i den sociopolitiska utvecklingen. Jag kommer att endast behandla den första aspekten eftersom den andra inte är relevant i sammanhanget. I teokrati som typ av samhälle dominerar heliga grupper, ”prästkungar”, i mer traditionella icke-urbana centra, s.k. ”hydrauliska samhällen” som forskaren Wittfogel kallar det. Enligt Wittfogels tolkning var det bevattningsanläggningarna vid de stora floderna som Nilen, Eufrat och Tigris samt de risodlande delarna av Asien som startade utvecklingen. De krävde stora arbetarmassor och denna skara måste styras och organiseras av en hierarki av uppsyningsmän och arbetsledare. I och med detta påbörjades en ny politisk struktur. Istället för stammen med dess i sista hand personliga relationer mellan styrande och styrda lades grunden för en opersonlig, permanent regeringsapparat d.v.s. staten i mer modern mening (Wittfogel 1957). Andra gemenskaper, ”organiska civilisationer”, ett begrepp som Webster lånar från sociologen Durkheim, är karakteriserade av mer komplexa byråkratiska kontroller som har sitt ursprung i stadskärnor (Webster 1976: 813).

Prestigen och ödet för sekulära ledare i de s.k. ”hydrauliska samhällena” är tätt sammankopplad med Gud. Härskare har genom historien gärna knutit sin ställning till religiösa föreställningar och de har fått sin position av de allsmäktiges vilja och regerar inte så mycket på sina egen önskan. Men frågan är dock om detta är unikt för de ”hydrauliska samhällena”. Resonerar Webster som så, att på landsbygden är folk mer utbildade och är därmed mer benägna att ta emot religiösa föreställningar än vad man gör i städerna? Det framgår inte riktigt.

Hursomhelst finns data baserad på Centralamerika där Webster ställer följande dikotomi:

Figur 1: Skillnaden mellan teokrati och en sekulär stat enligt Webster

<i>Teokrati</i>	<i>Sekulär stat</i>
1) Intellectuell, spekulativ	1) Pragmatisk
2) Eliter är primärt sysselsatta med religiösa frågor och världsliga spörsmål är sekundära	2) Eliter är starkt orienterade kring pragmatiska sociopolitiska och ekonomiska aktiviteter
3) Fredlig, icke-militaristisk och ej expansionsinriktad	3) Militaristisk och expansionsinriktad
4) Relativt liten homogen population	4) Stor och relativt heterogen
5) Icke- urbana centra	5) Urbana centra
6) Stabil	6) Dynamisk

Källa: Webster 1976. Sida 814.

Webster förklarar att det finns brister i hans modell. Vissa av punkterna är helt färgade av forskaren och bedöms subjektivt av denne. En annan forskare hade kunnat utgå från andra kriterier. En annan brist, som delvis hör ihop med den första, är att kriterierna beror på en persons synvinkel d.v.s. om man ser teokrati som samhällelig typ, kulturell steg eller som både och (Webster 1976: 814). Sedan har vi nackdelen att det gäller för Centralamerika och frågan är hur mycket man kan generalisera. Ytterligare något som kan betecknas som en svaghet är att han är arkeolog och använder just metoder som förknippas med arkeologi, som t.ex. laborativ analys, naturvetenskapliga dateringsmetoder, landskapsanalys etc. Det blir ju dessutom mer av historisk karaktär. Det i sig behöver ändå inte vara något dåligt då korsbefruktningar av olika ämnen leder ofta till kreativitet och nya spår.

Trots denna kritik som kan riktas mot Webster finns det ett par saker som talar för en användning av dessa kriterier. För det första är modellen enkel och tydlig. Det passar en sådan här ”mindre” undersökning. För det andra finns det inte många som har gett sig i kast med att systematiskt beskriva teokrati samt jämföra den med andra typer av regimer. Därför försvarar jag den med viss reservation.

När det gäller det tredje kriteriet, d.v.s. att regimen är fredlig poängterar Webster att de tidiga teokratiska samhällena kan ha varit rustade för krig men att de med sannolikhet inte var

expansionsinriktade. Detta hade att göra med demografiska och organisatoriska begränsningar. Men bristen på bevis på stora expansiva projekt innebär inte att de inte förde krig. Organiserade inbördesstrider är lika ofta förekommande i teokratiska stater som i sekulära, skriver Webster (Webster 1976: 815). Således ska man inte fästa alltför stor vikt vid att de ska vara fredliga och det tredje kriteriet.

Vidare betonar Webster att teokratiska stater är integrerade genom huvudsakligen moraliska sanktioner eftersom ”sekulära” repressalier är mindre effektiva. Dessutom är sådana sanktioner möjliga givet den traditionella kognitiva mentaliteten och organisationsformen med dess struktur (Webster 1976: 818). Troligtvis syftar han på att dessa samhällen är starkt elitistiska.

Ett annat viktigt förhållande som tas upp av Webster är att i teokratiska samhällen är *legitimeringen* centralt. Jag har varit inne på det tidigare men det förtjänar att upprepas. Ledarskapet måste bli bekräftad av en viss social grupp och det sker i teokratiska samhällen med hjälp av övernaturliga sanktioner (Webster 1976: 815). Ledaren påstår sig inte sällan ha mandat från Gud eller är själv ett övernaturligt väsen och därigenom bli accepterad av t.ex. bönderna.

2.1.2. Exemplet Bysans

Om vi återgår till fallet Bysans så kan man se att riket grundade sig på en klar religiös övertygelse att det var en avspegling av himlens kungadöme. Många stammar och nationer har ansett sig vara Guds utvalda folk eller hans barn. Där monarkin har etablerats har monarken alltid varit antingen en emanation av Gud, en ättling till honom eller åtminstone hans överstepräst. Kungen (väldigt sällan en drottning) har utsetts av Gud för att vaka över hans folk i princip i alla teokratier (Runciman 1977: 1).

Kejsar Konstantin den stores teokrati byggdes på romersk sekulär lag. Riket stötte på flera problem som har med styret att göra. Ett av dessa var att institutionell religion behöver en hierarki av präster, både män som är tränade att utföra religiösa tjänster och högre hierarkier vars uppgift är att organisera ”religionsmaskineriet”. Skulle prästerna acceptera Guds ställföreträdare när det var deras egen plikt att tolka Guds lära? Det fanns således en konflikt mellan dessa institutioner. Huvudproblemet var dock relationen mellan stat och kyrka (Runciman 1977: 3-4).

Huruvida Konstantin den store fick en vision som gjorde honom till kristen har det diskuterats livligt om men det är inte relevant i sammanhanget. Det kan däremot konstateras att det finns spekulativa drag i teokratin. Många har ansett att kejsaren var en skeptisk och

realistisk politiker som såg att en allians med de kristna skulle gynna kejsardömet. Att det skulle finnas en sådan pragmatisk aspekt avfärdas av Runciman som menar att detta blivit en efterhandskonstruktion. Förföljelsen av sekter som den kristna var en del av en politik som syftade till moralisk sammanhållning. Konstantin gjorde en helomvändning i politiken med ett stort risktagande, då de kristna inte utgjorde mer än en sjundedel av befolkningen (Runciman 1977: 6-7).

Kejsaren i Bysans representerade Gud inför folket men även folket inför Gud. Det gav en enhet och ett gudomligt syfte som varade fram till imperiets sönderfall (Runciman 1977: 24-25). Kejsardömet var militaristisk och förde krig mot bl.a. Persien. Så detta stämmer inte med Websters tredje kriterium. En annan indikator som inte stämmer är att rikets population är liten och homogen eftersom den var tvärtom stor med många olika etniciteter. Den överensstämmer delvis med kriteriet om stabilitet. Riket utsattes för många påfrestningar både på hemma- och bortaplan. Men om man tänker på det överlag och tar i beaktande att riket existerade så länge så kan man väl beteckna den som relativt stabil, skulle jag hävda (Runciman 1977).

Det här ger oss en varning för att använda Websters analysverktyg fullt ut förutsatt att Bysans är en teokrati. Kan det vara så att Websters kriterier inte är tillämpliga på en teokratisk stat? För det ska inte glömmas att Bysans var ett imperium medan Webster har samlat sitt empiriska material utifrån mindre Centralamerikanska samhällen och därmed kan en skillnad skönjas. En annan olikhet har just med forskarna själva att göra. De båda kommer från olika ämnestraditioner vilket kan ha betydelse. Runciman är historiker som i första hand studerat textkällor och Webster är arkeolog som har främst arkeologiska fynd som studieobjekt. Men man kan ju också göra gällande att Bysans aldrig var en teokrati och att Websters typologi stämmer. Detta är svårt att avgöra och diskussionen skulle gå utanför ämnet, men det är klart att Bysans hade teokratiska inslag som vi tidigare sett och att Webster själv menade att hans kriterier inte var allmänt giltiga.

Trots att prästerna och vanliga män och kvinnor i Bysans ansåg att imperiet var Guds heliga rike på jorden föll den sönder. Runciman menar att ett styre måste ha stöd av folket för att kunna överleva länge, vilket Bysans saknade. Den teokratiska konstitutionen varade i elva århundraden, vilket är det längsta i historien för en kristen teokrati (Runciman 1977: 164).

2.2 Militärregim

En vanlig form av auktoritärt styre under 1900-talet har varit militärregimen (Hadenius 2005: 32). I denna regimtyp har statens militära officerare, som är den dominerande politiska aktören, möjlighet att nyttja styrka. De beväpnade styrkorna kan utöva politisk makt antingen direkt eller indirekt genom att kontrollera civila ledare. Regimer vars ledare har militär bakgrund och är valda i öppna val som inte har varit kontrollerade av militären, klassas inte som militärregimer. Chile under general Augusto Pinochets styre från 1973-1989 däremot var en typisk militärregim (Hadenius & Teorell 2007: 146).

Under vissa perioder har militärregimer varit mer regel än undantag i Latinamerika. Även Afrikas länder har efter självständigheten upplevt många militära makthavare. Detta gäller också på olika håll i Asien. Idag är militärregimerna så gott som borta från Sydamerika och i Afrika har deras antal minskat. I Asien sker en stark tillbakagång även om det relativt nyligen skedde en statskupp i Pakistan och det finns en gammal seglivad militärregim i Burma (Hadenius 2005: 33; Karvonen 2008: 156). Man kan tala om tre olika typer av militärregimer

2.2.1 Rebellregim

Denna undergrupp av militärregimen inkluderar fall där en rebellrörelse har tagit makten med militära medel och där de styrande inte blivit vald i fria val ännu. Ett exempel är Demokratiska republiken Kongo från 1997 till 2003 efter att Laurent Kabila störtade Mobuto Sese Sekos regim (Hadenius & Teorell 2007: 146).

2.2.2 Den oligarkiska typen

Det politiska deltagandet är lågt och är begränsat till de dominanta sociala klasserna som t.ex. landägare-, religiösa- och militära ledare. Regimens ledare kan vara en militär men är oftast inte ledare av militären som institution eftersom denna inte existerar som en autonom entitet (Brooker 2000: 49).

2.2.3. Masstypen

De militära makthavarna har sökt skaffa sig ett aktivt stöd bland befolkningen. Olika reform- och utvecklingsprojekt har startats för dess skull och försök har gjorts till en inbjudan av folkligt inflytande om än i kontrollerade former (Hadenius 2005: 32). Som konsekvens av detta blir det politiska deltagandet högt (Brooker 2000: 52).

2.3 Enpartiregim

Som tidigare nämnt utesluter inte regimtyperna varandra och i denna regimtyp tydliggörs detta. Det är den andra mest vanliga icke-demokratiska modellen under 1900-talet och här kan man finna t.ex. världens folkrikaste land Kina. Konstruktionen går tillbaka till Lenin och Hitler även om de, särskilt Hitler också, kan placeras in i kategorin personligt styre. Men som vi varit inne på tidigare så är personligt styre relativt, inte ett enhetligt begrepp och kan referera till olika styren.

Denna modell låter endast ett politiskt parti existera. Endast detta får ställa upp med kandidater i val och det ska ha kontroll över alla civila organisationer av vikt liksom all media av betydelse. Statens institutioner ska vara underordnade partiet (Hadenius & Teorell 2007: 147). För Huntington kan dock flera partier existera i ett enpartisystem, men det är endast ett parti som kan effektivt kan nyttja makten och de andra partierna saknar större betydelse (Huntington & Moore 1970: 5). Sovjetunionen utvecklade ett enpartisystem längst. Nazityskland hade också sådana ambitioner men riket blev kortvarig och systemet blev därför mindre konsekvent genomfört.

Hadenius och Teorell menar också att ett antal personer som inte är medlemmar i partiet också kan delta och bli valda. Saddam Hussein i Irak, kan räknas till denna kategori (Hadenius & Teorell 2007: 147). Detta gör jag inte eftersom dessa regimtyper per definition faller utanför partisystemet och makten kretsar kring dessa personer, som vi ska se nedan.

Styrets mål är av mer långsiktig art och man ämnar inte lämna makten efter en kortare tid som är med fallet med många militärregimer. Långsiktigheten tar sig uttryck i ett parti med officiell ideologi (Brooker 1995: 1) Forskare har valt att skilja på om det är militären eller civilt styre som ett parti har makten. I det förra fallet kallas det för militärregim även om den har en ideologisk inramning. Den militära närvaron blir den avgörande variabeln för insorteringen (Huntington 1991: 112).

Det politiska partiet *är* regimen oavsett om det sägs direkt som i Sovjetunionen eller mer indirekt vilket är fallet med många stater i Afrika. I det gamla sättet att se på regimer kunde en enpartiregim bestå av *flera* partier, men att det var *ett* parti som hade den egentliga makten (Brooker 2000: 44). Nyare forskning menar att det då istället handlar om hybridregimer, vilket jag ska återkomma till. Detta styre gränsar även till den personstyrda regimen. Enpartistaten kan ha kollektivt eller individuellt ledarskap. Den förra kan förvandlas till ett individuellt om partiets eller militärens ledare övertar mer av det kollektiva ledarskapet (Brooker 1995: 18).

Enligt den traditionella enpartimodellen ska antalet medlemmar i det styrande partiet vara litet; det brukar handla om endast några procent av befolkningen för att ”kvaliteten” på medlemmarna ska vara så god som möjligt. Det fanns dock ett flertal inkluderande enpartistater i Afrika som bildades på 1960-talet. Det hävdades att grundläggande demokratiska värderingar skulle tillgodoses med en fri och öppen debatt inom partiet. Men utan yttre konkurrens och oberoende media blev debatten likriktad. Partierna blev i praktiken mycket toppstyrda (Hadenius 2005: 34).

2.3.1 Rörelseregim

Tuckers typologi kring enpartiregimer grundar sig på den mer vanliga användningen av de kommunistiska, fascistiska och nationalistiska styrelserna (Tucker 1961: 283). Kemals Turkiet, Bourguibas Tunisien, Nassers Egypten, Nkrumahs Ghana, är några av exemplen som Tucker placerade i denna kategori, som benämns för *revolutionär massrörelse* regim av enpartityp. Som kan ses av de två militärregimerna Egypten och Turkiet tar Tucker inte hänsyn till om partiet var verkligen styrande eller var underordnad del av regimen (Brooker 2000: 38). Partiet kontrollerar massrörelsen som mobiliserar folkligt deltagande för stöd till regimen och gör därmed anspråk på att vara demokratisk (Tucker 1961: 284-285, 288).

Det revolutionära målet finner man i dess ideologi (Tucker 1961: 283-284). Ideologin innehåller filosofin, programmet och den politiska orienteringen av rörelsen och dess revolution. Efter att rörelsen får makten försöker den upprätthålla regimen revolutionära momentum. Detta innebär inte att regimen nödvändigtvis hade ett revolutionärt ursprung, där t.ex. Nkrumahs rörelse i Ghana kom till makten genom val snarare än en revolutionär form av avkolonialisering (Tucker 1961: 286).

2.3.2 Det exklusiva enpartisystemet

Huntington vidareutvecklar Tuckers definition av enpartisystem och inför två nya begrepp: det *exklusiva enpartisystemet* och det *etablerade enpartisystemet*. Det är den första som ska behandlas här medan den senare tas upp i nästa avsnitt.

Den exklusiva typen kännetecknas av ett undertryckande eller en restriktion av de politiskt underordnades politiska aktivitet (Huntington & Moore 1970: 15). Man skulle kunna säga att den är ”motsatsen” till den revolutionära typen i ett avseende då den förra har en större social bas, medan denna är som namnet antyder exklusiv och stödjer sig inte så mycket på folket.

Trots att denna kategori är mer sällsynt nämner Huntington flera exempel: Liberia, Sydafrika, Kuomintang Kina etc. Den exklusiva typen är mindre radikal i både ideologi och

sitt förtryckande av politiska dissidenter. Dessutom menar Huntington att det exklusiva partisystemet skulle i längden anta en av följande strategier: isolera sig från världssamfundet, tygla sig i ekonomiska och sociala förändringar, bli mer repressiv eller utvecklas i ett flerpartisystem (Huntington & Moore 1970: 18-23).

2.3.2 Det etablerade enpartisystemet

Den tredje typen skiljer sig mycket från de övriga två; den utvecklas från det revolutionära enpartisystemet, men har inga tydliga sociala eller politiska mål. Den är komplex och kännetecknas av flera drag (Huntington & Moore 1970: 23, 40-41). Denna typ har mer administrativa än revolutionära drag och konfronteras inte av ett delat samhälle till skillnad från det revolutionära enpartisystemet. Det finns heller inget stort mobiliserat folkligt stöd. Det politiska ledarskapet är av mindre personlig, karismatisk och av autokratisk art. Styret har istället blivit mer oligarkisk och byråkratisk. Partieliten är mer en förmedlare av politiska initiativ istället för en initiativtagare. Partiet som organisation reglerar en pluralistisk politisk och social struktur innehållande viktiga intressegrupper. Som exempel nämns den decentraliserade kommunismen i Jugoslavien (Huntington & Moore 23-41).

Brooker menar att liksom Tucker har Huntington överbetonat det revolutionära ursprunget av pariregimer där de flesta enpartisystemen är producerade av sociala revolutioner, vilket är felaktigt. Istället var mer fredliga avkolonialiseringar, militära kupper eller stöd från utomstående makter (Brooker 2000: 43).

2.4 Demokrati

Människan har länge föreställt sig ett system där medlemmarna betraktas som politiskt jämställda. Det handlar om ett politiskt system där folk bestämmer gemensamt. De gamla grekerna tillämpade denna regel under förra delen av 400-talet f.Kr. Deras inflytande över världshistorien kom att bli enormt trots att de bara rådde över en bråkdel av jordens yta och att de inte var många (Dahl 1999: 12).

Idag är demokratitanken spridd över hela världen och företrädare för de flesta regimerna menar att deras regim är demokratisk. Vissa hävdar att deras form av odemokratiskt styrelseskick är nödvändig för att nå slutlig ”demokrati”.

Det finns två grundläggande principer som utgör en stadig grund för demokratin. Den första är *principen om lika hänsyn*. Enligt Dahl så har tron att människor är jämlika i någon

fundamental mening haft ett stort och bestående inflytande. Den finns i både demokratins tankar och i de flesta religioner (Dahl 1999: 133).

Den andra är *principen om största möjliga frihet*. De flesta är överens om att det finns en unik koppling mellan demokrati och frihet. Dahl menar att den demokratiska processen omges av en mängd personliga friheter. Vi har friheten till självbestämmande, d.v.s. att själv styra och lyda de lagar som är självvalda, vilket är ett önskvärt mål. Men det kan inte nås om människor är isolerade från varandra. I en sammanslutning krävs det att man ibland följer kollektiva beslut som är bindande för alla. Ett problem är då att fatta beslut så att människorna fortfarande kan vara självstyrande. Då demokrati maximerar möjligheterna för självbestämmande för medlemmarna i sammanslutningen är det den bästa lösningen menar Dahl. Moralisk autonomi, som också är en del av den andra principen, innebär att man gör moralsikt relevanta val på egen hand. Båda dessa friheter, d.v.s. frihet till självbestämmande och moralisk autonomi är ett instrument för mänsklig utveckling och skyddar personliga intressen (Dahl 1999: 138-150).

2.4.2 Den demokratiska processen

Vad kännetecknar den demokratiska styrelseprocessen? Dahl svarar på detta i tre steg. Eftersom demokrati är en slags politisk ordning så väljer Dahl att först definiera vilka grundantaganden som ligger till för en *politisk ordning*. Sedan anger han vilka antaganden som legitimerar en *demokratisk* politisk ordning. Slutligen påvisar han vilka *kriterier* som utmärker en demokratisk politisk ordning och hur de följer av våra grundantaganden (Dahl 1999: 165).

Det finns fem grundantaganden som motiverar en demokratisk politisk ordning enligt Dahl. För det första finns det ett passande uttryck som inte sällan kopplas med demokrati och det är att ingen är ”ovanför lagen”. De bindande besluten ska fattas av personer som är underställda besluten.

Den andra är en direkt tillämpning av principen om inneboende jämlikhet och innebär att varje medlem i sammanslutningen är lika värd och därför är allas intressen och preferenser lika värda.

För det tredje menar Dahl ska ingen vuxen behöva bevisa att han eller hon besitter den rätta kompetensen för att kunna tillvarata ens egenintresse. Bevisbördan ligger istället på den som hävdar motsatsen.

För det fjärde måste även varje medlems krav på vilka förpliktande åtgärder som bör antas vara lika giltiga som den andre medlemmen eftersom varje person i anslutningen är lika mycket värd som den andre.

För det femte och sista ska knappa och värdefulla resurser fördelas rättvist men inte nödvändigtvis jämlikt. Det kan ske efter förtjänst (Dahl 1999: 168-169). Vad som är rättvist är ju inte helt givet och i princip alla människor är för rättvisa, men för Dahl är alltså en möjlig rättvisa att fördelningen sker efter varje medlems egen insats.

Dahl har fem kriterier för en demokratisk process. Dessa grundar sig på grundantagandena och förkastar man kriterierna innebär det i princip att man avvisar grundantagandena. Han utgår från att det aldrig kommer att finnas en fullständig demokratisk process eller styre utan kriterierna ska ses som normer eller ideal.

Det första kriteriet är *effektivt deltagande* där medborgarna bör ha lika och lämpliga möjligheter att uttrycka vilket avgörande de föredrar. Även lika möjligheter att föra upp frågor på dagordningen förutsätts. Om man berövar en medborgares möjligheter till effektivt deltagande förkastas principen om lika hänsyn.

Det andra kravet på en demokratisk process är *lika rösträtt vid det slutgiltiga avgörandet*, d.v.s. varje medborgare måste under beslutsfattandet garanteras lika möjligheter att uttrycka ett val som väger lika tungt som varje annans medborgares val. Det är nödvändigt med lika rösträtt för att principen om jämlikhet och personlig autonomi ska kunna upprätthållas bland medborgarna, menar Dahl.

Det tredje kriteriet är *upplyst förståelse* som innebär att medborgaren har lämpliga och lika möjligheter att begrunda det val som tjänar dennes intressen. För att folket ska veta vad det vill ha måste det vara upplyst till en viss grad, hävdar Dahl. Detta sker genom offentlig diskussion och utbildning.

Kontroll över dagordningen är det fjärde kriteriet och Dahl exemplifierar med gamla Aten. Efter att Filip av Makedonien besegrat atenarna vid Chaironeia berövar han dem rätten att besluta i militära och utrikesfrågor. Medborgarna fortsätter att träffas för att besluta i frågor som de har rätt att bestämma i, men de viktigaste frågorna får de inte yttra sig över. Det demokratiska Aten är därmed inte lika demokratiskt längre.

Det femte kriteriet, en helt *demokratisk process i förhållande till folket*, innebär att sammanslutningens procedurer för att nå ett bindande beslut värderas utifrån de fyra kriterierna (Dahl 1999: 170-179).

2.4.3 Polyarki

Demokratiforskaren menar att skalförändringen av den politiska samfälligheten och dess resultat d.v.s. representativt styre, större mångfald, ökade klyftor och motsättningar har lett till att det utvecklats en uppsättning politiska institutioner som särskiljer den moderna representativa demokratin från andra politiska system. Detta kallar Dahl för *polyarki* (Dahl 1999: 339). Det är alltså steget innan demokrati och kännetecknas av följande sju institutioner:

1. Valda befattningshavare
2. Fria och opartiska val
3. Allmän rösträtt
4. Rätt att kandidera i val
5. Yttrandefrihet
6. Alternativa informationskällor
7. Församlingsfrihet

Polyarkins institutioner är nödvändiga för att komma så nära ett demokratiskt styrelseskick som möjligt i ett land, enligt Dahl. Demokratin i dess rena form finns således inte. (Dahl 1999: 341-347).

2.5 Personligt styre

”Staten, det är jag”. Sällan har något uttryckts klarare när den franske kungen Ludvig XIV, som även kallades för kung sol eftersom allt kretsade kring honom, förklarade hur riket skulle skötas. Det kan sedan diskuteras om citatet är autentiskt.

Det personliga styret har funnits under en större del av mänsklighetens historia: Faraons Egypten, Napoleons Frankrike, Hitlers Tyskland, Stalins Sovjetunionen, Saddams Irak, Kim Jong Il:s Nordkorea. Listan kan göras lång på länder som styrts eller styrs av ledare där denne haft allomfattande makt.

Det personliga styret kännetecknas av att det råder en blandning av det privata och det offentliga och äganderätten finns hos härskaren. Det är hans lag som gäller och det råder en låg institutionalisering. En extensiv social och ekonomisk pluralism kan råda men ytterst sällan en politisk sådan eftersom, som citatet antyder, är den politiska makten direkt relaterad till ledaren. Under detta styre existerar det ingen form av opposition eller något självständigt

civilt samhälle. Ledaren låter sig inte begränsas av någon ideologi även om han ofta säger sig bekänna sig till en sådan (Linz & Stepan 1996: 51-54).

En nyckelfråga när det gäller styret av icke-demokratiska regimer är huruvida parti – eller militärregimer degenereras till individuella diktaturer, hävdar Brooker. Den mest flagranta övergången till en personlig diktatur sker när en vald civil president ordnar en *autogople*, statskupp, för att sedan missbruka den offentliga makten som han har erhållit med demokratiska och konstitutionella medel. Men den mest vanliga och historiskt viktiga formen av personligt styre uppstår som ett förfall *inom* en existerande diktatur (Brooker 2000: 129).

Kategorin absolutistiska styret härstammar från Max Weber som menade att ledarskapet stod i kontrast till byråkratin och förvaltningen. Den stora politiska ledargestalten har karisma, en personlig utstrålning. Karisman är dock inte något man alltid har utan ledaren måste ständigt visa att han besitter unika egenskaper (Weber 1968: 48-70).

En särskild typ av personligt styre är det tyranniska. Denna kan egentligen beteckna alla personliga styren som är odugliga, men är inte det primära. Huruvida det finns något personligt styre som är bra kan diskuteras, vilket jag inte kommer att göra. Det räcker med att säga att tanken om den välvilliga diktatorn eller den upplyste despoten har funnits allt sedan Platons dagar (Platon 2003). Tyranner styr genom skräck och brutalitet, vilket medför att livet för undersåtarna präglas av rädsla och osäkerhet. Statens styre är helt beroende av ledarens godtycke.

Geddes menar att denna typ av regim håller längre än militärregimer, men kortare än enpartiregimer. Förklaringen ligger i spelteoretiska termer (Geddes 1999: 115-144), vilket jag inte går in på här p.g.a. utrymme.

Brooker nämner en särskild typ av personligt styre som kallas för ”presidentialistisk monarki” eller ”monarkistisk presidensialism” som innebär att ledaren missbrukar sitt presidentämbete och sitter som president resten av sitt liv; ibland explicit och ibland existerar ritualistiska omval av folket eller den folkvalda församlingen. I denna variant kan ämbetet ärvas som i t.ex. Syrien, Haiti och Nicaragua, men detta är inte nödvändigt. Ett drag som brukar vara gemensamt för denna typ av personligt styre är ledarskapet är innovativt och omfattande. Ett exempel som kan anföras är Mao Zedongs ledarskap. Denne var aldrig president utan titeln var förste ordförande (Brooker 2000: 147-153).

2.6 Hybridregim

Den bärande tanken är att en hybridregim ska ses som en distinkt regimtyp vid sidan av de ovanstående regimtyperna trots att det utgör en blandning av flera regimer. Man skulle kunna säga att den utgör ett mellanting av demokratiska eller auktoritära styren. Olika forskare använder olika sätt att kategorisera hybridregimer.

Larry Diamond utforskar ”hybridregimer” som alltså varken är fullt demokratiska eller helt auktoritära. Sedan delar han in dessa, beroende graden av rivalitet emellan partier: ”competitive authoritarian” och ”hegemonic electoral authoritarian”. De resterande kallas för ”ambiguous regimes”. Diamond menar att i princip alla hybridregimer är pseudodemokratiska i en viss mening då existensen av formella demokratiska politiska institutioner som t.ex. flerpartival i realiteten är ett uttryck för auktoritär dominans riktning (Diamond 2002: 24). Forskaren antar således en mer negativ syn på processen mot konsolidering av demokrati. Nedan kommer det att redogöras mer noggrant för vad jag menar.

Dessa regimer, hävdar Diamond, saknar en arena där politiska aktörer på ett öppet och rättvist sätt kan tävla om makten och där väljarna kan avsätta det styrande partiet. Till skillnad från en auktoritär regim är det inte alls omöjligt för oppositionen att ta makten. Däremot är det mycket svårare än i en demokratisk regim och kräver en mer omfattande mobilisering (Levitsky & Way 2002: 52-54).

En kritik mot Diamonds sätt att se på hybridregimer är att kategorisering av länder är mer illustrativa än definitiva. Det exakta kriteriet, speciellt för bedömningen av gränsfall, är inte explicit. Det finns heller inget försök att klassificera länder över tid. Den största bristen är dock att Diamond placerar grupper av länder i skilda intervaller längs en kvantitativ kontinuerlig dimension istället för att genomföra en kvalitativ undersökning mellan auktoritära regimer (Hadenius & Teorell 2007: 144).

Många av dessa hybridregimer har odemokratiska inslag såsom frekventa ingrepp mot mänskliga rättigheter och vidspridd korruption. Relativt nyligen har Carothers pekat på en tendens bland dessa regimer att fördöma internationella demokratiska insatser, som t.ex. stöd till det civila samhället (Carothers 2006: 55-56). Hybridregimer kan ses som regimer som hamnat i en politisk gråzon och som inte har lyckats förankra demokratin efter den tredje demokratiseringsvågen, menar han. I dessa regimer finns vissa delar av demokratin, dock under begränsade former. Regelbundna val förekommer, ett visst utrymme för opposition finns och det finns ett självständigt civilsamhälle. Det hela övervakas dock av den ledande eliten (Carothers 2002: 11).

Carothers problematiserar fenomenet hybridregimer mer än vad Diamond gör och enligt honom är variationen i den grå zonen oändlig. Det finns två huvudsakliga och gemensamma drag för alla hybridregimer. Dessa kallar Carothers för syndrom och kan ses som politiska mönster som blivit mer eller mindre befästa snarare än utvecklade politiska system. De två syndromen är *feckless pluralism* och *dominant-power politics*. För forskaren delar dessa syndrom flera karaktärsdrag samtidigt som de skiljer sig mycket ifrån varandra (Carothers 2002: 10).

Länder som har *feckless pluralism* kännetecknas av att ha relativt mycket politisk frihet, regelbundna val och olika grupperingar som styr staten. Trots detta är demokratin ytlig och ställd inför utmaningar. De politiska eliterna anses vara korrupta, egoistiska och ineffektiva. De demokratiska inslagen sträcker sig inte nämnvärt mer än själva röstandet. De olika grupperingarna är inte helt olika varandra och ger samma problem till efterföljande regering (Carothers 2002: 10). *Dominant-power politics* är den andra mest vanliga syndromet i hybridregimen, enligt Carothers, och innebär att länder här har begränsad men verklig politisk utrymme. Det finns en viss politisk tävlan mellan olika grupperingar och grundläggande demokratiska institutioner. Det är dock en politisk gruppering, vare sig det är en rörelse, parti, storfamilj eller ensam ledare, som dominerar systemet att det verkar finnas en liten möjlighet för maktbyte inom en snar framtid (Carothers 2002: 11-12).

I ett flertal tidigare studier av regimer som kombinerar demokratiska och auktoritära karaktärsdrag har dessa inte betraktats som semi- auktoritära utan istället som delvis demokratiska, vilka rör sig mot en konsolidering av demokratin (McFaul 2002: 212-213). Undersökningar visar att så inte alltid är fallet. Demokratiskt framsteg har följts av auktoritära erövringar där demokrati reducerats till en uppsättning av formella institutioner utan substans (McFaul 2002: 232-234; Hadenius & Teorell 2007).

I debatten kan man identifiera ett antal politiska arenor centrala för upprätthållandet av hybridregimer. Det rör sig om formellt fria val, den exekutiva och legislativa arenan, media samt det judiciella forumet (Levitsky & Way 2002: 54-58). Hadenius och Teorell lyfter även fram den offentliga ståndpunkten som en distinkt dimension, en aspekt som försummas i debatten (Hadenius & Teorell 2007: 4).

2.6.1 Val i hybridregimer

I en auktoritär regim är *val* närmast en fasad som endast fyller en legitimerande funktion. Konkurrens om makten, som vi tidigare varit inne på, existerar egentligen inte. I hybridregimer däremot är val en riktig kamp om väljarna även om det förekommer en viss

manipulation och missbruk av statsmakten i t.ex. form av ojämn media täckning (Levitsky & Way 2002: 53-55). Andreas Schedler undersöker gränsen mellan *electoral authoritarian regime* och *electoral democracy*. Båda är varken demokratiska eller öppet förtryckande. Denna typ av regimer anordnar istället periodvis val för att få demokratisk legitimitet. Valen i *electoral authoritarian regimes* hålls under strikt uppsikt av de styrande. Enligt Schedler är syftet att utnyttja de fördelar som vallegitimitet ger utan att behöva riskera förlora makten vid öppna fria val.

Schedler ställer upp sju kriterier eller åtgärder som en hybridregim har i syfte att förhindra fria och rättvisa val: 1) *Reserverade platser*. Den första är att man reserverar viktiga maktpositioner. Den ledande eliten kan också frånta viktiga politiska poster deras beslutande makt. 2) *Utestängning och nedbrytning av oppositionen*. Regimen kan utestänga oppositionen från valprocessen. Den kan också förbjuda att oppositionspartier deltar i valet eller bryta dem genom trakasserier. 3) *Förtryck och orättvisa*. Regimen kan frånta deras motståndare deras civila och politiska rättigheter så att deras politiska budskap inte sprids. Den ledande eliten kan använda statliga ekonomiska medel och media för att begränsa oppositionens påverkan. 4) *Begränsning av rösträtten*. Den styrande makten kan informellt begränsa grupper att rösta genom t.ex. förföljelse av de som inte röstar på dem. 5) *Tvång och korruption*. Regimen kan använda olika metoder för att skrämja medborgarna för att ”rösta rätt”. Dessutom är korruption inte något ovanligt. 6) *Valfusk och institutionell orättvisa*. Enligt Schedler försöker ledarna nyttja olika omfördelningsmetoder för att ändra valutgången. Ett exempel är valfusk genom att ändra rösträttskort. 7) *Förmyndarskap av demokratiskt valda*. Slutligen har vi det att de valda representanterna saknar reell makt, samtidigt som regimen har status som en representativ demokrati (Schedler 2002: 42-45).

2.6.2 Den exekutiva - legislativa relationen

Det andra forumet rör den exekutiva – legislativa relationen. I den utsträckning det finns legislaturer är de kontrollerade av exekutiven eller det styrande partiet där det inte finns någon balans mellan exekutiv och legislativ makt. I hybridregimen kan parlamentet vara svagt, men fortfarande spela en betydelsefull roll som plattform för oppositionen (Levitsky & Way 2002 55).

Carothers menar att ledarskapet i en hybridregim som kategoriseras under *dominant-power politics* betyder att en viss politisk gruppering dominerar landets styre. Grupperingen kan bestå av en rörelse, en utvidgad familj, ett parti eller en ensam ledare. Carothers menar att relationen mellan staten och den exekutiva makten är otydlig. Statens resurser som t.ex.

pengar och de väpnade styrkorna står under direkt inflytande för eliten i regimen. *Feckless pluralism* karakteriseras, som i *dominat-power politics*, av korruption och egenintresse, även om den senare regimtypen kännetecknas av en större omväxling bland ledarskapet (Carothers 11-12).

2.6.3 Den judiciella arenan

Generellt sett tillämpar hybridregimen en svag form av lagstyre där regeringen konstant underordnar konstitutionsdomstolar i den *judiciella* arenan. Medlen som används är mutor, utpressning, och om möjligt utnämningar och avskedande av domare och ämbetsmän (Levitsky & Way 2002: 56). Hybridregimer kombinerar ofta formell judiciell självständighet och en inte helt komplett exekutiv kontroll. Institutioner som t.ex. högsta domstolar och författningsdomstolar fungerar som både skiljedomare av legala principer och försvarare av regimer (Hadenius & Teorell 2007: 4)

2.6.4 Media i hybridregimer

Levitsky och Way hävdar att i *competitive authoritarian regimes* är självständiga medier fria och lagliga. Detta ger oppositionen möjligheter att utmana eliten. Journalister får en viktig roll för oppositionen trots att det förekommer hot och trakasserier gentemot dessa. Ett sätt för makthavarna i en hybridregim att styra rapporteringen är att använda mutor och höga skatter mot de medier som inte stöder de. De styrande kan också ställa medierna inför domstol när de vill (Levitsky & Way 2002: 57-58).

2.6.5 Deltagandet i hybridregimer

Den offentliga dimensionen är viktig när det gäller analyserandet av hybridregimer och hör delvis ihop med den första arenan. Det offentliga missnöjet kan, som vi sett i Serbien (2000) Georgien (2003) Ukraina (2004) och Kirgizistan (2005) ställa med politiska omdaningar, d.v.s. revolutioner eller reformer. Med andra ord kan auktoritära regimers manipulationer i slutändan få dessa på fall (Hadenius & Teorell 2008: 4).

Carothers menar att regimer som hör till kategorin *feckless pluralism* kännetecknas av en relativt stor politisk frihet, regelbundna val och ett skifte mellan olika politiska grupperingar. Men demokratin i dessa länder är bristfällig och det politiska engagemanget sträcker sig ofta inte längre än till valdeltagande. Den största delen av folket anser att politiken är stel och korrumpert. Även i *dominat-power politics* regimer finns det en bristande förtroende mellan folket och ledarna. Skillnaden är dock bristen på omväxlingen av ledarskapet, hävdar

Carothers. Detta innebär att oppositionen i *dominant-power politics* regimer har svårt att göra sig gällande. Stödet för oppositionen i denna regimtyp begränsas till det civila samhället och eventuell media som får bidrag av utländska donatorer (Carothers 2002: 12).

2.7 Teoridiskussion

Aristoteles *Politiken* är en klassisk indelning av regimer som har varit utgångspunkt för många forskare fram till idag. Hos Aristoteles är, som sagt ovan, mångfalden av grupper i staterna grunden till att det finns flera olika regimer: rika och fattiga; beväpnade och obeväpnade etc. En regim håller denna mångfald samman, definierar den självständiga myndigheten och organiserar den politiska auktoriteten. Hur många som styr blir bestämmande för regimtyperna: en, få eller många. Det blir monarki, tyranni, aristokrati, oligarki, *politea*, och radikal demokrati. Antal styrande tillsammans med statsstyrets mål är kriterierna. För den grekiske filosofen var *politea*, en form av konstitutionellt styre i vilket de flesta människor deltar det bästa styret (Aristoteles 1993).

Den grekiske filosofens typologi kommer eventuellt till korta när den ska förklara hur världens regimer ser ut idag. Är den tillräcklig för att förstå dagens regimer i allmänhet och det moderna Iran i synnerhet? Världen har förändrats liksom den politiska organiseringen och regimtyperna sedan de grekiska stadsstaternas tid. Den demokrati han förkastade då är inte densamma som idag. För honom var det ett laglöst pöbelvälde där de fattigare försöker roffa åt sig så mycket som möjligt. Typologier konstrueras inte för att man ska "fylla" alla rutor utan görs för att med objektiva och tydliga kriterier avgöra, i det här fallet, vilken regim som råder i ett land i syfte att jämföra det studerade landet med andra möjliga länder. Trots detta skulle jag säga att man skulle kunna pröva en annan infallsvinkel för att kunna få en bättre överensstämmelse mellan empiri och teori.

Samuel Huntingtons (1991) syn på demokrati är mer vedertaget där han har beskrivit hur demokratin gått fram i tre vågor. Den första började i mitten av 1800- talet och sträckte sig till åren efter andra världskriget. Den startade i USA där rösträtten omfattade alla vita män. Den andra demokratiseringsvågen som varade till tidigt 1960- tal skedde när västallierade etablerade demokratiska system, mer eller mindre med tvång, i de länder som lidit nederlag i kriget. Dessutom fick många länder, som blivit fria från kolonialt styre, demokratiska institutioner. Den tredje vågen inleddes i Sydeuropa när diktaturena i Spanien, Portugal och Grekland föll under 1970- talet. Samma företeelse skedde i Latinamerika. Mest uppmärksammat blev dock när de östeuropeiska länderna förvandlades till demokratier. Detta

fick även effekter på Afrika, i synnerhet söder om Sahara (Hadenius 2001: 66-70; Linz & Stepan 2007).

Även om man skulle inlemma Huntingtons demokratisyn är det inte tillräckligt eftersom det centrala inte är *hur många* som styr utan *vem/vilka*. Det hela kan förefalla trivialt, men jag ska förklara närmare vad jag menar. Aristoteles tar även han med en kvalitetsaspekt när han inför kriteriet ”statsstyrets ändamål”, men det är inte det primära för honom och det är inte heller riktigt klart vad detta egentligen innebär. En betydelsefull fråga man ska ställa är vem som är den dominerande aktören. Är det ett prästerskap, d.v.s. Gud i teorin, militären, en enväldshärskare, ett parti, ”folket” eller kanske en blandning mellan två eller flera typer av regimer som ska styra? Faraos Egypten var en helt annan typ av regim än Saddams Irak. Visst var både enväldshärskare, men det var en stor skillnad kring deras maktutövning och legitimitet. Saddam legitimerade sig med våldet (se t.ex. Cockburn 2002) och faraon med att han var gud själv.

På sätt och vis skulle jag hävda att Montesquieus indelning av styrelseformer från första hälften av 1700-talet är mer aktuell, om än inte lika känd. Han skiljer mellan republiken, där ett samlat folk, eller en del av det, har suverän makt; monarkin där *en* styr, men utifrån fasta, etablerade lagar; och despotin, där också *en* styr, men nu godtyckligt, utan regler och lagar (Montesquieu 2001).

Nackdelen med detta sätt att resonera är att systematiken kan bli mer bristfällig än Aristoteles och att det hela kan te sig lite rörigt. Det finns här också två kriterier, men inget av dem skiljer alla typerna från varandra eftersom de befinner sig alla i ett intrikat förhållande till den andra typen. Det första är hur många som styr, som skiljer republiken från monarkin och despotin. Det andra är om styret är i kongruens med etablerade lagar, vilket skiljer monarki från despoti; huruvida styret är legalt eller inte; om maktutövandet är reglerat eller arbiträrt. Anledningen till att Aristoteles och Montesquieu kommer fram till olika slutsatser är för att den senare, liksom jag, resonerar utifrån *historiska* förutsättningar. Aristoteles däremot använde ett stort material av sin *samtids* regimer och får därmed ett annat utfall.

Teorier om icke- demokratiska regimer brukades under 1950- och 60- talen och var grundad primärt på distinktionen mellan totalitarism och auktoritärt styre. Det handlar om graden av samhällelig penetrering. En *totalitär* regim kännetecknas av en strävan att totalt kontrollera samhället, politiskt, socialt och ekonomiskt. Oberoende sociala institutioner tillåts inte utan total uppslutning kring partiet eller ledaren är obligatoriskt. En *auktoritär* regim är antipluralistisk och antikonstitutionell och någon konkurrens tillåts inte, men man strävar inte

en total kontroll av samhället (Hadenius & Teorell 2007). Dessa delades senare i sin tur *post-totalitarism* och *sultanism* (Linz & Stepan 1996: 42-54).

Detta sätt att dela in regimer är inte heller fullständigt, anser jag. Det har kommit nya regimtyper som inte tas med i beaktande. Exempelvis den nya regimtypen, hybridregimer, som vi sett ovan faller helt utanför. Teokratien skulle heller inte få plats, som enligt mig, är en viktig och intressant regimtyp.

Vidare är det så att även om Linz och Stepan menar att *sultanism* är analytiskt så förknippas det alltför mycket med Mellanöstern. Jag har lånat en del av det begreppet och kallat det för personligt styre. Den grundar sig på Barbara Geddes (1999) studie som är en mycket bra undersökning över icke-demokratiska regimer. Det kan tyckas som om det vore en skillnad bara som bara gäller namnet mellan *sultanism* och personligt styre, men det är två distinkta företeelser. Exempelvis skiljer sig synen på ledarskapet. Stalin får plats i Geddes kategori medan han inte får plats hos Linz och Stepan (Linz & Stepan 1996: 53). Hadenius och Teorell är skeptiska mot att använda regimbegreppet personligt styre eftersom de anser att detta styre istället ska betraktas som ett kontinuerligt drag som existerar mer eller mindre i en regim (Hadenius & Teorell 2007: 145). Jag kan delvis hålla med, men det finns vissa regimer som är så utpräglade ledda av en person och hans kult att den förtjänar en egen plats. Det är också så att regimerna inte utesluter varandra.

Man kan säga att jag har klassificerat icke-demokratiska regimer i enlighet med dominerande aktör, d.v.s. vilken politisk gruppering har makten? Frågan är inte allt för lätt att besvara, men det är utgångspunkten för hela regimindelningen, som jag varit inne på. Den politiska grupperingen kan bestå av präster, "folket", militären etc. Regimindelningen grundar sig ytterst på Montesquieus indelning, som i sin tur har inspirerats av Aristoteles typologi.

I många fall är det relativt enkelt att kategorisera medan bedömningen kan vara problematisk i andra situationer. Vem som har makten i ett politiskt system är en uppenbar "besvärlig" fråga i statsvetenskapen (Karvonen 2008: 83).

Även om mitt sätt att kategorisera regimer inte är den mest systematiska ligger styrkan i dess applicerbarhet, d.v.s. det finns en kongruens mellan teori och empiri. Det är tre teorier som ligger för grunden, men jag har också skildrat andra tänkbara regimtyper. regimtyperna ska ses som prövade successivt efter varandra med "stor fördomsfrihet", d.v.s. jag har inte låst mig fast vid en teori.

Teokrati studerades för att den iranska regimen hävdar att det är ett sådant styre och för att som vi kommer se senare så finns det forskare som också går i sådana tankebanor.

Militärregimen har jag valt att bara skildra kort; Iran har traditionellt sett haft en stark militär

och arméns position i den iranska politiken brukar ha en betydelsefull roll. Men det finns få, om ens någon seriös forskare, som hävdar att det är en militärregim. Enpartiregim har jag också redogjort för kort eftersom det kan betraktas som att Iran består av ett faktiskt parti, Islamiska republikanska partiet (IRP). Även för denna regimtyp finns det många som inte skulle hålla med om utgör en sådan. Det finns många böcker och artiklar som handlar om huruvida Iran är demokrati med t.ex. betoningen på *shura*, medbestämmande. Detta kommer att undersökas närmare. Personstyrd regim skildras på grundval av Irans tradition av starka ledare som Mohammed Reza Shah och ayatolla Khomeini. Det finns vissa som menar att det är en sådan regim (se t.ex. Hen-Tov 2007). Jag har dock inte valt att behandla den p.g.a. av brist på material. Hybridregimer är det senaste tillskottet i debatten om regimtyper och kan mycket väl tillämpas på det aktuella fallet som eventuellt är en blandning av olika regimer. Den ska ses en distinkt regimtyp och har egna kriterier.

3. Metod och material

Detta avsnitt är uppdelat i två delar där den första berör själva metoden och de tillhörande operationaliseringarna. I del två redogörs för den brukade litteraturen och en källkritisk diskussion förs också.

3.1 Metod

3.1.1 Teoriprövande fallstudie

Uppsatsen är en *teorikonsumerande fallstudie*. För att uppfylla undersökningens ändamål har jag använt olika teoretiska modeller och applicerat dessa på Iran. Analysinstrumentet är utformat specifikt och kriterierna har operationaliserats i arbetet. Detta har skett genom noga överväganden.

Ett ökat intresse för teoriorienterade fallstudier har visats på senare år, inte bara i statsvetenskapen utan även i andra samhällsvetenskapliga ämnen som t.ex. sociologi och nationalekonomi. Utvecklingen av filosofi har resulterat i en stabilare grund för fallstudiemetoder. Fallstudier, liksom andra metoder, är användbara för teoriutveckling nästan oavsett vilken tradition man tillhör (George & Bennett: 8-9).

Man kan identifiera ett fall som del av en klass händelser, t.ex. revolutioner, typ av ekonomiskt system eller som i mitt fall en politisk regim (George & Bennett 2005: 17). Jag

kommer att studera ett fall utefter tre teorier. Dessa kommer att konkretiseras i ett flertal indikatorer eller kriterier om man så vill.

En styrka med fallstudier är att det medför en hög grad av *konceptuell validitet*, d.v.s. man kan identifiera och mäta de kriterier som motsvarar det teoretiska ramverket. Vissa variabler är svåra att mäta, som t.ex. politisk regim. En forskare bör använda sig av kontextuell jämförelse som ”self-consciously seeks to address the issue of equivalence by searching for *analytically equivalent* phenomena – even if expressed by substantively different terms – across different contexts” (Locke & Kathleen 1998: 11). Detta kräver beaktande till kontextuella faktorer som är svårt i t.ex. statistiska studier.

En annan fördel är att man kan definiera nya variabler och hypoteser genom att studera avvikande fall (George & Bennett 2005: 20). Om man antar att den iranska regimen är antingen en teokrati eller en demokrati men att det visar sig vara något helt annat har vi nya variabler som bör prövas (George & Bennett 2005: 21).

En vanlig förekommande kritik mot fallstudier är att valet av fall är snedvridet. Det är visserligen ett stort problem men gäller även när statistiska metoder används. Man kan fråga sig om inte forskaren föredrar en hypotes framför andra (George & Bennett 2005: 24). Här menar jag att det inte går att eliminera sin förförståelse och att träning och åter träning krävs för att konstruera en bra fallstudie.

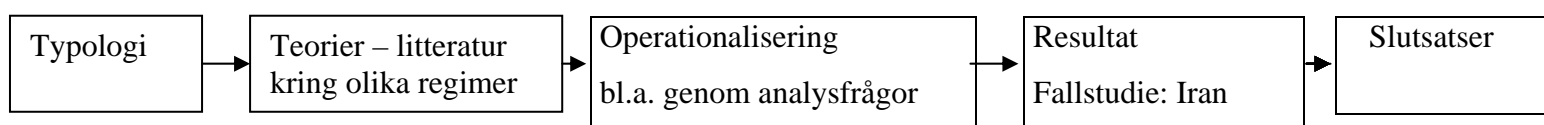
En annan kritik är att fallstudier brister i representativitet (George & Bennett 2005: 30). Om något gäller för fall A behöver det inte gälla för fall B. Jag kommer inte att göra några anspråk på att detta fall går att applicera på andra, vilket föranleder att kritikern kan anse fallet utan något värde. Men jag hävdar att en viss generalisering är möjlig eftersom man senare kan göra jämförelser med andra länder. Med hjälp av komparativa inslag kan man konstruera klassifikationer utifrån analysen (Lundquist 1993: 101-102). Forskaren Yin diskuterar begreppet *analytisk generalisering*, vilket kan användas även då fallstudien rymmer ett eller några fall (Yin 1989: 40). Termen syftar på att forskarens tankeförmåga och stil tillsammans med en noggrann och reflekterande tolkning bidrar till att det går att generalisera kring de mönster man upptäcker. Detta ska kombineras med en hänsyn till alternativa tolkningar och förklaringar (Yin 1989: 105).

Reliabilitet handlar om frågan i vilken omfattning resultaten kan upprepas. Om en undersökning vid ett upprepat tillfällen med samma metod kommer till samma resultat anses den ha en hög tillförlitlighet. Målet med reliabilitet är att minimera misstagen och snedvridningarna (Yin 1989: 36). Den kvalitativa forskningen gör antagandet att det existerar olika tolkningar av vad som sker och därmed finns det ingen garanti på att andra forskare

kommer fram till samma resultat. För att minimera den sannolikheten bör man noga dokumentera procedurerna och hur man *operationaliserat* sina kriterier. Det är en process där den teoretiska definitionen ges en eller flera operationella indikatorer. Operationaliseringar har stor betydelse för vilka resultat vi får och hur säkra vi kan vara på dem (Esaiasson (red) 2003: 57).

Nedan följer en översiktlig modell som redogör för hur forskningsprocessen har sett ut.

Figur 1: Metodologiskt tillvägagångssätt

3.1.2 Analysverktyg

3.1.2.1 Är Iran en teokrati?

Om vi börjar med Websters teokratiska modell finns det sex indikatorer som jag operationaliserat. Den första, om den är intellektuell och spekulativ, har jag undersökt genom att se om den iranska regimen har haft eller har intellektuella förespråkare och hur mycket stöd som finns om kunskapens/intellektualismens betydelse bland regimen samt om den har spekulativa drag. Intellektualism ska här förstås som förmågan att tänka, förstå och dra rätta slutsatser. I *Norstedts Uppslagsbok* (Gunnar Gunnarsson) från 1973 är en intellektuell människa ”en andlig person med högre boklig bildning”. Det är således en mer vid definition jag har antagit.

Det andra kriteriet, vilken typ av frågor som prioriteras, har jag helt studerat vilka ämnen som är de viktigaste för den Iranska regimen, världsliga eller religiösa. Vad står det i konstitutionen? Hur ser det ut i verkligheten?

Den tredje, hur expansionsinriktad eller fredlig Irans regim är, har jag huvudsakligen tittat på tal av presidenten Mahmoud Ahmednejad och högste andlige ledaren Ali Khamenei samt diskuterat utrikespolitiken. Är den aggressiv eller är utrikespolitiken inriktad mot försvar?

Det fjärde kriteriet är om befolkningen är homogen eller heterogen. Detta har jag undersökt genom att studera befolkningssammansättningen, utifrån dimensionerna etnicitet, religion, ekonomi och ideologi. Finns det en tendens att den iranska regimen strävar efter att integrera befolkningen ideologiskt?

För det femte kriteriet, icke- urbana centra, har jag beskrivit hur det politiska förhållandet kring städer ser ut. Är regimens bas städerna eller någon annanstans? Går ledningens stöd till städerna?

För det sjätte kriteriet, om det finns en stabilitet, diskuteras den politiska dynamiken i förhållande till regimen. Har Teheran en pragmatisk hållning eller är ideologin alltjämt det viktigaste? Jag har också resonerat kring hur känslig regimen är för externa och interna hot eftersom stabil i denna bemärkelse inte handlar enbart om statiskhet som man kanske först tror utan även hur chansen för regimens överlevnad ser ut. Då är faktorer som det militära försvaret och säkerhetsstyrkor centrala samt hur överhängande risken för angrepp från främst USA ser ut.

3.1.2.2 Är Iran en demokrati?

För operationaliseringen av demokrati så har vi sju kriterier som Dahl har behandlat. Den första indikatorn, huruvida politiska beslut ligger hos valda befattningshavare, har jag undersökt genom att resonera kring vem som har kontrollen över myndigheternas politiska beslut både i teorin, men också i praktiken. Eftersom Irans politiska system är komplex är det svårt att avgöra hur det ligger till egentligen.

Det andra kriteriet, att de valda befattningshavarna ska bytas med jämna mellanrum, har jag operationaliserat genom att titta på huruvida det finns institutioner som inte byts ut.

När det gäller den tredje indikatorn, att det ska finnas allmänna val, har jag studerat valdeltagandet. Har alla rätt att rösta?

Det fjärde kriteriet, som innebär att vuxna har rätt till att kandidera i val, har jag helt enkelt tittat på vem som får ställa upp i val. Finns det några begränsningar eller kan vem som helst kandidera?

Den femte indikatorn, yttrandefrihet, är en fråga som berör flera aspekter: Det kan handla om rätt att skriva i tidningen, rätt att få prata etc. Jag har tittat vad som är den officiella ståndpunkten, d.v.s. det som står i konstitutionen samt hur det såg ut vid valet.

Tillgången till informationskällor, det sjätte kriteriet, har TV, radio och Internettillgång undersökts. Finns det ett monopol från regimens sida eller kan medborgarna använda andra källor för information?

Det sjunde och sista kriteriet, församlingsfrihet, har det undersökts genom att se huruvida det är tillåtet att bilda olika rörelser och hur starka dessa är. Fokus ligger på fackföreningar och partier, p.g.a. tillgången av material, men man skulle lika gärna studera t.ex. organisationer på gräsrotnivå.

3.1.2.3 Är Iran en hybrid vad gäller regimtyp?

För undersökning om Iran är en hybridregim har jag tittat på hybridregimens fyra karaktärsdrag eller dimensioner om man så vill: *val, det exekutiva - legislativa förhållandet, den judiciella arenan och media och deltagande*. Denna modell kommer oundvikligen att överlappa med de andra modellerna, främst demokratikriterierna, men hybridregimen är som tidigare sagt ovan, en distinkt regimtyp med egna kriterier, och är väl värd att undersöka.

Låt oss först börja med *valet* i en hybridregim. Här är det Schedlers sju medel som en hybridregim har till sitt förfogande för att förhindra val som är i fokus. För kriteriet reserverade platser har jag tittat på om det finns viktiga poster som innehas av icke- valda personer. Det har också undersökts om eliten kan avskeda ledande beslutfattare.

För indikatorn utestängning och nedbrytning av oppositionen undersöks om regimen kan utestänga oppositionen från valprocessen. Kan man förbjuda att oppositionspartier deltar i valet? Finns det möjligheter att bryta dem genom trakasserier?

Det tredje kriteriet, förtryck och orättvisa, undersöks genom att se om regimen motståndare har civila och politiska rättigheter. Hur stora är dessa friheter? Kan den ledande eliten använda statliga ekonomiska medel, inräknat finansiering av kampanjer, för att begränsa oppositionens påverkan? Hur ser förhållandet till de etniska minoriteterna? Media är även viktig här, men eftersom den undersöks på flera andra ställen i uppsatsen har det inte tagits med i denna operationalisering.

Indikatorn begränsning av rösträtten tittas det på genom att se om regimen kan förfölja människor p.g.a. hur man röstar.

Det femte kriteriet tvång och korruption har studerats genom att se vilka olika metoder regimen kan använda för att skrämna medborgarna för att ”rösta rätt”. Dessutom undersöks graden av korruption.

Det sjätte kriteriet är valfusk och institutionell orättvisa. Enligt Schedler försöker ledarna nyttja olika omfördelningsmetoder för att ändra valutgången. Vilka sådana metoder existerar? Ett exempel är valfusk genom att ändra rösträttkort. Finns det ineffektiva statliga överflödiga tjänster som är icke- meritokratiska? Existerar nepotism?

Det sjunde kriteriet rör förmyndarskap av demokratiskt valda. Har de valda representanterna reell makt eller är det en skendemokrati? Här diskuteras regimen legitimitet och om demokratin kommer i konflikt med teokratin. I mångt och mycket berör den uppsatsens kärna.

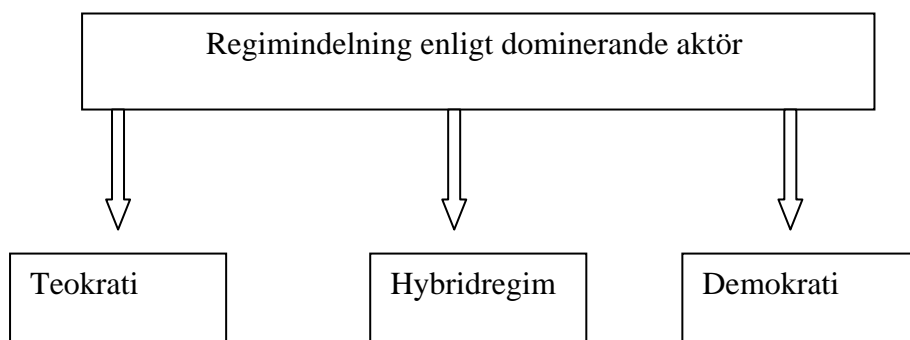
För dimensionen exekutiva – legislativa relationen har balansen mellan dessa organ undersökts. Har exekutiven någon ansvarsskyldighet? Kan denne avsättas? Vem har mest makt av dessa två institutioner?

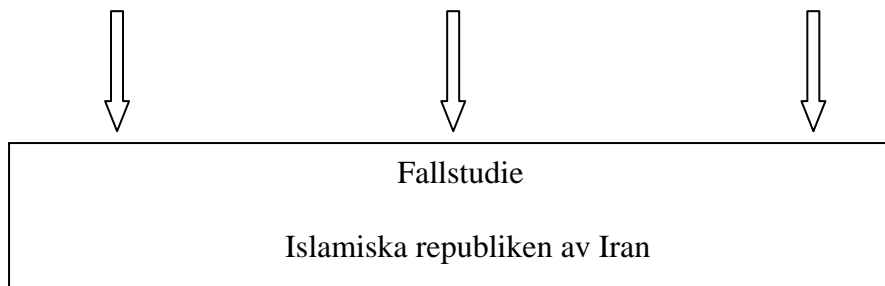
För aspekten den judiciella arenan har jag tagit fram siffror från Fairbanks för hur självständig domstolsväsendet är, hur väl lagen tillämpas i civila och brottsliga angelägenheter, hur väl säkerhetsstyrkorna och militären står till svars för civila auktoriteter, beskydd av äganderättigheter och hur människor behandlas lika inför lagen. Det diskuteras också kring ett par av punkterna.

Slutligen har vi media och deltagande. Jag har tidigare behandlat media något i demokratiteorin, så fokus ligger på deltagande. För deltagande har jag tittat på kvinnans villkor. Det kan diskuteras om detta ska redogöras i denna kategori eller om det ska finnas med överhuvudtaget. För att börja svara den andra delen, vilket ter sig mer naturligt, menar jag att genusaspekten är en viktig del av regimer/ordningar. Bara relationen mellan män och kvinnor är en sorts ordning och därför anser jag att det behöver inlemmas i analysen. Dessutom hade kvinnan en central roll i den islamiska revolutionen. Att jag tog med kvinnans villkor just i detta kriterium var p.g.a. deltagande i vid bemärkelse rör alla människor och då kan det vara värt att se huruvida kvinnan har möjlighet att delta.

Jag har beskrivit hur det har gått till rent metodiskt, men det kan vara bra att mer allmänt och överskådligt få syn på hur designen ser ut så att läsaren lättare kan förstå upplägget. Sammanfattningsvis ser modellen alltså ut på följande vis. Tre teoretiska perspektiv: teokrati, demokrati och hybridregim tillämpas på en fallstudie, vilket är den islamiska republiken av Iran. De tre perspektiven grundar sig på regimindelningen enligt dominerande aktör baserad delvis på Montesquieu, dvs. vilken aktör eller institution det är som dominerar den politiska scenen i ett land.

Figur 2: Designen för fallstudien

3.2 Material och källkritik

Att det finns mycket skrivet om politiska regimer i allmänhet och den iranska i synnerhet, kom inte som någon överraskning. Därmed har det inte varit fysiskt möjligt att beakta allt och därför har ett urval av information gjorts i enlighet med de krav metodologin fordrar, d.v.s. de operationella indikatorerna.

För teoridiskussionen av olika regimer har jag använt Aristoteles tongivande *Politiken* (1993), Montesquieus *The Spirit of Laws* översatt av Thomas Nugent (2001), Axel Hadenius och Jan Teorells *Authoritarian Regimes: Stability, Change and Pathways to Democracy* (2007), Lauri Karvonens *Diktatur: om frihetens politiska system* (2008), Barbara Geddes "What do we know about democratization after twenty years?" (1999), Samuel Huntingtons *The Third Wave: Democratization in The Late Twentieth Century* (1991), samt Juan Linz & Alfred Stepan *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe* (1996).

Metodlitteraturen utgörs av Alexander L. George & Andrew Bennets *Case Study Research and Theory Development in Social Sciences* (2005), Peter Esaiassons (red.) *Metodpraktikan* (2003), Richard M. Locke & Kathleen Thelens, "Problems of Equivalence in Comparative Politics: Apples and Oranges, Again" (1999) och Yins *Case Study Research, Design and Methods* (1989).

Materialen kring just teokrati är av mindre omfattning och det finns inte så många användbara modeller. Själva begreppet är inte heller entydigt som vi sett och det råder delade meningar om vad en sådan är. David L. Webster har dock konstruerat en tämligen god typologi om vad en teokrati utgör i sin *On Theocracies* (1976). Det finns, som tidigare nämnts, olika brister med modellen såsom att vissa kriterier är subjektiva. Jag har kompletterat med *Statsvetenskapligt lexikon* (1997) och Karl Wittfogels *Oriental despotism: a comparative study of total power* (1957) för att kunna klargöra begreppet tydligare.

Dessutom har jag beskrivit ett exempel på en teokrati för att om möjligt stärka validiteten och reliabiliteten för Websters modell. Boken heter *The Byzantine Theocracy* (1977) av historikern Steven Runciman.

I den teoretiska litteraturen som behandlar demokratin har jag huvudsakligen nyttjat Robert Dahls *Demokratin och dess antagonister* (2002) men även Axel Hadenius *Institutions and Democratic Citizenship* (2001). När det gäller den teoretiska litteraturen kring hybridregimer har jag använt den vetenskapliga tidskriften *Journal of Democracy* där jag behandlat tre artiklar från 2002 samt Carothers artikel "The End Of Transition Paradigm", från samma år. En annan artikel av Carothers är *The Backlash Against Democracy Promotion* (2006). Carothers menar att demokratiforskningen sedan slutet av 1980-talet behöver förnyas. Därmed kritiserar han forskare som Samuel Huntington och argumenterar att demokratisering inte är en linjär process. De tre artiklarna behandlar företeelsen demokratiska/auktoritära regimer från olika perspektiv och visar att det föreligger en problematik bakom fenomenet. En artikel av McFaul från 2002 har också använts.

Materialet till fallstudien av Iran utgörs av böckerna Ziba Mir-Hosseini's *Islam and Gender, the religious Debate On Contemporary Iran* diskuterar hur rättvisa ska uppnås i Iran när det gäller relationen mellan män och kvinnor. Mehran Kamrava's "The Political History of Modern Iran: From Tribalism to Theocracy" (1992) redogör för Irans politiska historia från 1785 då Qajardynastin etablerades fram till idag. Ali Gheissari & Vali Nasr's *Democracy in Iran* (2006) diskuterar huruvida Iran är demokratiskt.

Sedan har vi många vetenskapliga artiklar: Mark Gasiorowski's "Islamic Republic of Iran" (2007) behandlar Iran översiktligt. Beeman O. William's "Iran's Religious Regime: What makes it tick? Will it ever run down?" (1986) handlar om den iranska regimens stabilitet. Elliot Hen-Tov's "Understanding Iran's New Authoritarian Regime" (2007) diskuterar vilken regim den iranska utgör. Masoud Kazemzadeh's "Ahmednejad's foreign policy" (2007) behandlar, som rubriken antyder, Irans utrikespolitik under Ahmednejad. Marvin Zonis "The Rule of the Clerics in the Islamic Republic of Iran" (1985) tar b.l.a. upp legitimiteten av Irans styre. Elizabeth Mayers "Law and Religion in the Muslim East" (1987) presenterar debatten kring islams roll i Mellanöstern. Parasiliti T. Andrews "The Causes and Timing of Iraq's Wars: A Power Cycle Assessment" (2003) redogör för orsakerna för Iraks angrepp mot Iran. Homa Katouzian's artikel (1995) "Problems of Political Development in Iran: Democracy, Dictatorship or Arbitrary Government"? diskuterar framtidsutsikterna för Irans politiska väg till demokrati.

Vidare har vi Povey, R. Elahehs, "Feminist Contestations of Institutional Domains in Iran" (2001) som handlar om feministisk medvetenhet i Iran där man kräver reformer för kvinnors rättigheter. Ladan Boroumands "Iran's Resilient Civil society" (2007) handlar om Irans civila samhälle och vilken roll dess rörelser har för demokratin. Han har även skrivit "The role of ideology" (2005) som tar upp ideologins betydelse i det iranska styret sedan Khomeinis tid. "Theocracy or Democracy? The Critics of 'Westoxification' and the Politics of Fundamentalism in Iran" av Homa Omid diskuterar regimen i Iran och vilken politik som förs i landet. Haleh Afshars "Women, State and Ideology in Iran" (1985) behandlar vilken betydelse kvinnan har för Iran. Eric Hooglund's "Rural Iran and the Clerics" (1982) diskuterar var regimen har sin väljarbas. Ray Takeyh & Nikolas K. Gvosdevs "Pragmatism in the Midst of Iranian Turmoil" (2004) behandlar vilken utrikespolitik Iran för under en tid av politiskt instabilitet i regionen. Är regimen pragmatisk? Mehran Tamadonfars "Islam, Law, and Political Control in Contemporary Iran" (2001) diskuterar bl.a. huruvida Irans regim implementerar sharian. William A. Samiis, "The Nation and Its Minorities: Ethnicity, Unity, and State Policy in Iran" (2000) behandlar den islamiska republikens förhållande till sina etniska minoriteter som är viktig för den politiska stabiliteten, menar forskaren. Homa Hoodfar, & Samad Assadpours "The Politics of Population Policy in the Islamic Republic of Iran" (2000) undersöker befolkningspolitiken i Iran sedan revolutionen fram till idag. Formella och informella politiska strategier som styret använder beskrivs.

Om vi stannar upp för ett ögonblick så finner vi ett viktigt källkritiskt problem som jag ser det. Beroende på *när* artiklarna/böckerna skrevs får vi olika resonemang. Detta är egentligen inte märkligt med tanke på att all forskning är kumulativ. Men de undersökningar som skrivits under Khomeinis tid skiljer sig markant från de övriga eftersom politiken såg annorlunda ut, som vi ska se nedan. Jag kommer att anmärka när vi pratar om Khomeinis tid och efter hans period vid makten. Den kritiske läsaren skulle kunna invända med att det inte skulle vara relevant att ta med detta material, men det är (i grunden) samma regim, menar jag. Det har naturligtvis skett förändringar som t.ex. mindre restriktioner kring klädeskoder, en mindre aggressiv utrikespolitik och friare ekonomisk politik, men Ayatolla Khomeini anses vara arkitekten och garanten för den nuvarande ordningen. Styret utgår fortfarande från hans bok *velayat- e faqih*, som anger hur landet ska styra och det finns fortfarande bilder av Khomeini i Iran för att bara nämna ett par exempel på hans inflytande även efter hans död.

Vidare kompletteras materialet med Freedom House rapport "Countries at the Crossroads 2005: Country report Iran" av Stephen C. Fairbanks och FOI:s rapport "Consequences of Military Actions Against Iran" (2008) red. av John Rydqvist & Kristina Zetterlund. Freedom

House kommer med årliga rapporter där man mäter olika länders demokratiska status utifrån en skala från ett till sju. Värdet ett räknas som högsta grad av frihet medan sju är den minsta. Rapporternas fokus ligger på civila och politiska rättigheter. Nedan följer en tabell som visar Freedom House rangordningskategorier.

Tabell 1: Democracy Score från Freedom House

Democracy Score	Regime Type
1–2	Consolidated Democracy
3	Semi-consolidated Democracy
4	Transitional Government or Hybrid Regime
5	Semi-consolidated Authoritarian Regime
6–7	Consolidated Authoritarian Regime

Källa: "Nations in Transit 2006: Democracy Score explanation". Freedom House.

Det finns vissa invändningar mot att använda data från Freedom House. Enligt Schedler är Freedom House sätt att kategorisera för grovt och det finns en godtycklighet med urskiljandet av olika regimtyper eftersom den sjugradiga skalan leder till en bred hopslagning. Det är även otydligt hur olika dimensioner förhåller sig till den sjugradiga skalan, hävdar Schedler (Schedler 2006: 11). Ytterligare en kritik, som jag set det, är en onyanserad bild av icke-demokratiska regimer då denna kategori är väldigt bred. Var finns t.ex. teokratien? Trots denna kritik menar Schedler att dess data är tillförlitligt om den kompletteras med andra data (Schedler 2006: 11). Sedan anser jag själv att rapporten framställer Iran i väldigt negativ dager om man jämför med många av de andra forskarna. Det lyfts sällan något positivt och om det görs vederläggs detta genast.

4. Analys av den iranska regimen

4.1 Orientering av det politiska systemet enligt den iranska konstitutionen

Det kan vara bra för den oinsatte läsaren att kunna orientera sig i det politiska myllret i Iran då det politiska systemet i landet är mycket komplext om man jämför med många andra länder. Den har starkt inspirerats av det franska systemet.

Vi har institutionen väktarrådet som består av sex specialister på islamisk rätt, vilka ska omvandla religionens fundament så att den passar en modern stat. Specialisterna utses av *rahbar*, ledaren. Det finns dessutom sex jurister med som är experter på islamisk rätt. Väktarrådet kontrollerar parlamentet om man anser att den går emot islams principer. En annan uppgift som rådet har är att tolka konstitutionen (Gasiorowski 2007: 69).

Den sista Imamen, Imam al-Mahdi lever i det fördolda, och därför utses en ställföreträdare. Denne ska fungera som *marja*, andlig rådgivare och ledare. Enligt den iranska konstitutionen ska ledaren väljas av folket, vilket skedde med ayatolla Khomeini. Hans efterträdare, Ali Khamenei, utsågs av ett expertråd och var inte en *marja*. Ledaren har stor makt med uppgifter såsom att utnämna medlemmar i väktarrådet och bestämma över de väpnade styrkorna. Men den kanske viktigaste är att han bedömer kompetensen hos presidentkandidater och kan avskeda denne om han visar sig inte ”gynna landet”. Men då behövs ett föreläggande från högsta domstolen (Gasiorowski 2007: 69-71; Zonis: 85).

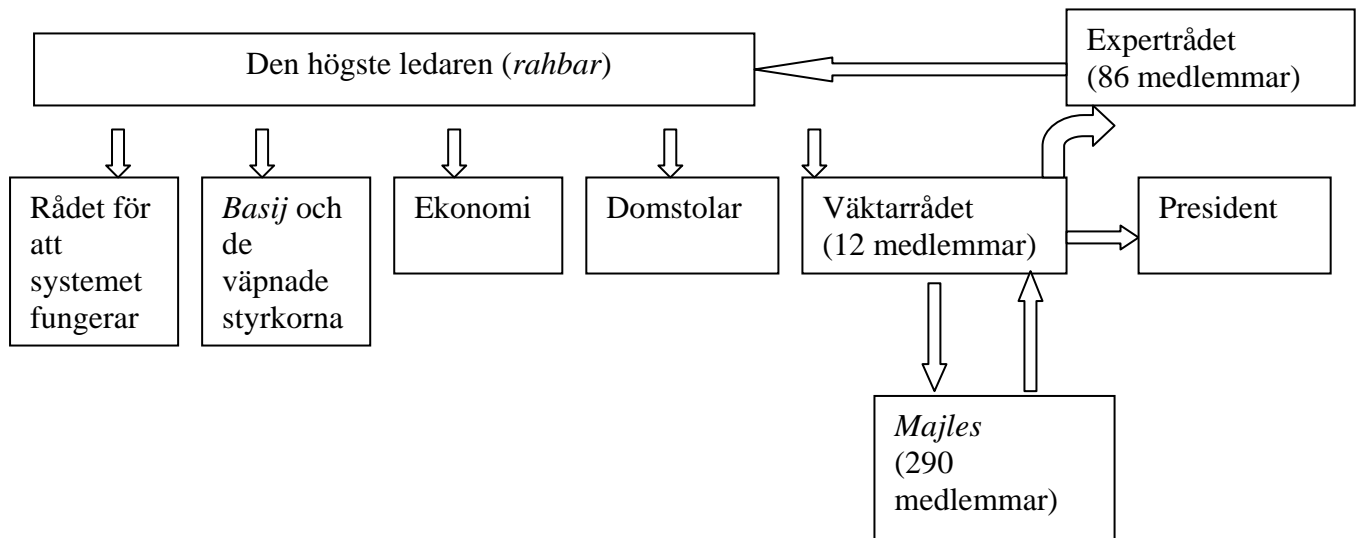
Det finns, alltså, dessutom en direktvald president i konstitutionen. Denna kan avsättas av *rahbar* om han anser att det är nödvändigt, som sagt (Gasiorowski 2007: 70). Kandidaterna sällas av väktarrådet och väljs av folket. Han anses generellt sett ha en tämligen begränsad makt.

Det finns även ett parlament, *majles*, som har 290 ledamöter och sällas av väktarrådet för att sedan röstas av folket.

Sedan finns det ett råd vars uppgift är att kontrollera att allt fungerar i enlighet med islam och den anlige ledarens principer. Under 1980-talet blev det uppenbart att de många ”check and balances” i konstitutionen skapade paralyseringar i styret. Khomeini försökte eliminera ett sådant hinder genom att skapa detta råd för att hela systemet ska fungera i februari 1988. Den kan ses som ett kontrollorgan (Gasiorowski 2007: 70).

Systemet är som nämnts ovan inte helt lätt att förstå och nedan följer därför en överskådlig figur. Pilarna visar vem som utser vem.

Figur 3: Organisationen av den iranska republikens styre.

Källa: Kazemzadeh 2007, sida 425.

4.2 Teokrati i Iran?

Låt oss börja med att undersöka om regimen är teokratisk som många forskare brukar framhålla. Modellen som används är alltså Websters sex indikatorer. Den första handlar om regimen är intellektuell och spekulativ. Det andra kriteriet är om ledningen i första hand är verksam i religiösa frågor och i andra hand politiska. Den tredje indikatorn är om regimen är fredlig, icke- militaristisk och inte expansionsinriktad. Det fjärde kriteriet är om befolkningen är homogen och liten. Den femte indikatorn är om den politiska basen är icke-urbana miljöer. Det sista kriteriet handlar om regimen stabilitet, d.v.s. hur ser överlevnadschanserna ut inom den närmaste framtiden.

4.2.1 Intellektuell och spekulativ

Det första kriteriet är huruvida styret är spekulativ och intellektuell. Det har funnits många islamistiska intellektuella i den iranska regimen där Khomeini är den mest kände. Han har skrivit flera böcker och avhandlingar, som t.ex. *velayat-e faqih*, de muslimska rättslärdas styre. En annan mer eller mindre känd intellektuell var Khomeinis lärjunge ayatolla Morteza Mottahari som var utbildad i Qom och Tehran universiteten. Det ryktades om att han var favoritlärjungen och han förespråkade en specifik islamisk ideologi som bestod av Khomeinis tankar (Omid 1992: 683-687).

Den iranska regimen är, enligt min mening, inte antiintellektuell; åtminstone inte med den definition jag har brukat. Det intellektuella och islam utesluter inte varandra utan går tvärtom hand i hand. Regimer som Nazityskland och Pol Pots Röda khmerer kan betecknas som antiintellektuella, där de förra upphöjde handling och nedvärderade tänkande och där de senare avrättade alla högutbildade, inklusive människor som bar glasögon.

Intellektualismen i Iran är inte densamma som används i Västvärlden utan här är det mer kunskaper i främst Koranen, *hadith* och *sunna*, profeten Muhammeds tal och handlingar som står i fokus. De muslimska rättslärda i Iran genomgår en lång och gedigen utbildning (se t.ex. Zonis 1985: 86; Hoodfar & Assadpour 2000: 20). I staden Qom finns det största teologiska centret i världen. På sätt och vis kan man likna den vid Platons filosofistat, men istället för filosofer är det muslimska rättslärda som ska styra.

Man skulle kunna invända och hävda att Ahmednejads regering har avskedat många sekulära intellektuella i universiteten och högskolorna. Men det är inte detsamma som att säga att den är antiintellektuell; det handlar mer om att forma det intellektuella i en viss inriktning, d.v.s. enligt islams principer så som den tolkas av de religiösa ledarna.

Styret kan sägas vara spekulativt i en viss mening. Det står t.ex. i Irans konstitution att den fördolda Imamen Mahdi ska komma tillbaka under domedagen och ge straff och belöning för alla människor. I artikel 56 står det explicit att "absolute sovereignty over the world and the man belongs to God, and it is He who has placed man in charge of his social destiny. No one can deprive man of this God-given right, nor subordinate it to the interests of a given individual or group" (Tamadonfar 2001: 206).

Detta innebär inte att regimen inte har pragmatiska/handlingskraftiga drag för att använda Websters terminologi, som vi ska se nedan.

4.2.2 Eliter är primärt sysselsatta med religiösa frågor, i andra hand världsliga

I Iran kommer den politiska domänen före den religiösa, enligt Oliver Roy. Ali Khamenei ses som storayatolla eftersom han är utsedd av en politisk kropp och inte tvärtom (Roy 2004: 4). Eliten kan man säga håller primärt med politiska frågor och i andra hand religiösa (se t.ex. Eickelman & Piscatori 1996:46-68; Tamadonfar 2001: 205-219). Elizabeth Mayer menar mer generellt att ett islamiskt styre är selektivt när det gäller val av principer i *sharian* och tolkas i elitens intressen. Hon menar att "the *Shari'a* requirements are becoming redefined according to what is politically expedient, intelligible and appealing to a mass audience. In the course of this ideologization and the politicization of the *Shari'a*, the connection to the Islamic Sources are growing more tenuous" (Mayer 1987: 155).

Det finns ändå de som menar att gränsen mellan det religiösa och det världsliga inte är så skarp. Man hävdar att ledarens uppgifter som administratör, lagstiftare, domare och överbefälhavare för de väpnade styrkorna är lika viktiga som att se till att det muslimska samhällets lagar korresponderar med islamiska principer, i första hand Koranen. Ledarna är välutbildade i teologi och utses antingen av folket eller av andra högtbildade teologer (Kamrava 1992: 93-94). I författningen upprepas det gång på gång att det politiska livet ska grunda sig på islam. I t.ex. artikel 4 står det ”all civil, penal, financial, economic, administrative, cultural, military, political etc. ... laws and regulations should be based on Islamic rules and standards. This principle shall be absolutely or in general over all the principles of the Constitution, and other laws and regulations as well” (Zonis 1985: 91).

Trots detta ses *faqhin*, ledaren, i allmänhet som i första hand en politisk ledare och jag har inte hittat någon källa som framhållit att eliten i Iran är sysselsatt i första hand med religiösa/teologiska frågor och i andra hand världsliga.

4.2.3 Regimen är fredlig, icke- militaristisk och inte expansionsinriktad

Hur är det med det tredje kriteriet, den fredliga och icke- militaristiska aspekten? Ahmednejad har i ett tal sagt att Israel ska utplånas från världskartan och att de muslimska länder som erkänner staten Israel kommer att bli vanärade av den islamiska världen. Vidare har han förnekat förintelsen och krävt att judar ska till Tyskland eller Österrike då det är dessa länder som bär ansvaret för ”den slutgiltiga lösningen” (Kazemzadeh 2007: 423). Huruvida det är retorik eller beredskap handling som står bakom orden är svårt att avgöra. Man kan också fråga i vilken grad som det är presidentens egen personliga åsikt och i vilken utsträckning hela regimen står bakom hans uttalanden. Vissa observatörer menade att Ahmednejad använde en retorik för inrikespolitiska syften, d.v.s. ena folket mot en gemensam fiende. Men han sade samma sak inför Storbritanniens, Tysklands och Frankrikes utrikesministrar, vilket visar att det kan vara mer allvar än ”tomt prat” (Kazemzadeh 2007: 423).

Kazemzadeh hävdar att de hårdföra konservativa anser att USA befinner sig i en svag position och kan därmed inte bestämma över landets politik. De menar att de amerikanska styrkorna är överhettade i Irak och Afghanistan, men också har vissa problem med Nordkorea. Kazemzadeh skriver om hur flera ledande muslimska rättslärda och institutioner som media står bakom presidentens uttalanden (Kazemzadeh 2007). När det gäller överhettningen av den amerikanska armén kan man diskutera hur ansträngd den är. Hittar man bin Laden och stabiliserar läget i Irak har man ungefär 150 000 vältränade amerikanska soldater till förfogande som man kan slåss med (Kazemzadeh 2007: 445). Jag anser dock att det inte är

sannolikt att detta kommer ske inom den närmsta framtiden. Visserligen har säkerheten förbättrats i Irak men det är mycket som återstår. Dessutom har USA visat sig villig att satsa ännu mer på Afghanistan. Tolkningarna går isär kring vad som egentligen händer; t.ex. kan briterernas tillbakadragande från södra Irak ses både som att säkerhetsläget har förbättrats, men också att man förväntar sig att situationen kommer att försämrats (Hassan, Normark & Normell 2008: 47). Det viktigaste här är kanske hur Teheran bedömer läget då det är mycket psykologi i detta. Behöver Iran rusta upp mer för att kunna möta hotet?

Enligt Kazemzadeh är president Ahmednejads uttalanden inte endast retorik utan han är en handlingskraftig man. Forskaren hänvisar till hans historiska förflutna som en f.d. medlem i en elitstyrka i revolutionära gardet där hans uppgift var att slå till mot både externa och interna fiender. Ahmednejad har bl.a. deltagit i operationer i Irak och stormningen av USA:s ambassad i Tehran (Kazemzadeh 2007: 443).

Den iranska regimen under ayatolla Khomeini försökte ”exportera revolutionen” till andra länder, främst gulfstaterna och Libanon, vilket misslyckades. Dock skapades Hizbollah som än idag bekämpar Libanons regering och Israel. Irans konfronterande utrikespolitik ledde även till konflikt med USA, vilket manifesterades i en gisselkris som varade i över ett år, samt en hård anti-amerikansk retorik; man kallade USA bl.a. för ”den store Satan”. Regimen stödde olika organisationer som på något sätt hatade supermakten (Gasiorowski 2007: 76; Zonis 1985: 97).

Mellan 1980-1988 utkämpade Iran ett blodigt krig under det muslimska ”prästerskapet” mot Saddams Irak. Inte många skulle anklaga Tehran för att ha tagit initiativet till krigshandlingarna. Analytiker menar att det var istället Saddam som ansåg sig ha ett gyllene tillfälle att utnyttja den politiska oron och instabiliteten i det revolutionära Iran och inledde därmed krigshandlingarna. Ändå finns det vissa som menar att ”prästerskapet” kan ha provocerat Irak genom sina tal om att revolutionen skulle spridas till flera länder och terroraktioner i Irak (Gasiorowski 2007: 75-81; Zonis 1985: 98; för vidare diskussion se även Parasiliti 2003: 151-165).

Enligt en färsk rapport från FOI är regimen mål idag att säkra överlevnad, stärka den internationella förhandlingspositionen och bygga en regional maktposition. Vidare står det i rapporten att landet försöker expandera sin inflytelsesfär, men att det finns få, om något, tecken på att man vill expandera territoriellt. T.ex. är vapnen man har i första hand av defensiv karaktär. Den strategiska inställningen kan tolkas som att regimen ämnar avskräcka en attack mot Iran och de nationella intressena (Sandström 2008: 37). Många av talen som har gjorts av regimen bekräftar detta, som när t.ex. Ali Khamenei sade ”The enemy knows well

that any invasion would be followed by a comprehensive reaction to the invaders and their interests all over the world” (Hassan, Norman & Normell 2008 i FOI: 44).

Det finns inga säkra siffror på hur stor den iranska armén är. Enligt uppskattningar som har gjorts består den reguljära armén av ungefär 420 000, medan det revolutionära gardet utgörs av 125 000 man och stärks ytterligare med mellan 40 000- 2.5 miljoner paramilitära formationer. Majoriteten av de väpnade styrkorna är rekryter och vapnen som används är generellt sett omoderna, men en viss upprustning har skett på sistone (Sandström 2008 i FOI: 37).

Beteendevetaren Zonis menar i ”The Rule of the Clerics in the Islamic Republic of Iran” att regimen i Iran tenderar att se världen i termer av fiender och allierade. Han går t.o.m. så långt och hävdar att i princip alla länder betraktas som Irans fiender eftersom de inte har anammat Khomeinis visioner. Även länder som har hjälpt Iran att nå vissa mål är man misstänksam mot. Syrien har t.ex. hjälpt Iran att realisera vissa av Irans mål i Libanon, men ses fortfarande med suspekta ögon, menar beteendevetaren (Zonis 1985: 97). Forskaren har skrivit artikeln under Khomeinis tid där man kan säga att ideologi i viss mån gick framför pragmatism. Den iranska ledningen har blivit mer diplomatisk efter detta; år 2005 fördjupades t.ex. Iran och Syriens relationer då man deklarerade en ömsesidig självförsvarspakt i syfte att kunna konfrontera hot. Man vet lite om detaljerna kring denna överenskommelse, men det sände ett klart politiskt budskap (Hassan, Normark & Norell i FOI 2008: 61). Det ska tilläggas att Zonis är en politisk psykolog som tillmäter vissa individers auktoritet en stor betydelse och därmed har Khomeini fått en central roll i hans diskussion.

4.2.4. Relativt liten homogen befolkning

Irans befolkning är inte etniskt och lingvistiskt homogent utan består tvärtom av många olika folkgrupper och passar definitivt inte Websters fjärde kriterium i det hänseendet. Iran är en plåtå och en del av en kulturell region som består av en rad olika självständiga stater. Den har bebotts och bebos av etniska och lingvistiska grupper som i sin tur var indelade i regionala och nomadiska stammar. T.ex. har inte bara den persisktalande befolkningen i Kerman, Khorasan, Fars, Isfahan och Tehran provinserna olika dialekter som kan vara svårt att förstå de övriga, utan de har även egna specifika provinsidentiteter. Detta blir ännu mer markant om man jämför de persisktalande med kurder, balucher, olika turkspråkiga samhällen etc. (Katouzian 1995: 14-15).

Perser är den största etniska gruppen och utgörs av ungefär 51 % av den totala befolkningen. De dominerar den centrala och östliga delarna av landet. Den näst största

gruppen är azeri turkar och omfattar ca 24 %. Dessa bor huvudsakligen i nordvästra provinserna gränsande till landet Azerbajjan. Ungefär 8 % tillhör Gilaki och mazandarani och omkring 7 % är kurder som lever i de västra delarna av landet. Iran har även en liten etnisk population araber bestående av 3 % och lever i sydvästliga Khuzestan och längs persiska vikens kust. Övriga etniska grupper är lurer, balucher, turkmener och assyrier (Gasiorowski 2007: 62; Samii 2000: 128).

De etniska grupperna är skyddade i konstitutionen och mångfald främjas, men den statliga politiken ser annorlunda ut, menar William Samii. Regimen arbetar för att assimilera befolkningen genom att anspela på shiislam och persisk nationalism. Man är känslig för separatist rörelser och minoriteters krav på ökade rättigheter ignoreras oftast. De flesta etniska minoriteter välkomnade revolutionen för att få större självständighet, men detta har inte blivit av hävdar Samii (Samii 2000: 129).

Från en ekonomisk synvinkel är den heller inte homogen. Inkomstklyftorna är fortfarande relativt stora efter shahens fall: uppskattningsvis 40 % befinner sig i fattigdom beräknat år 2002, enligt Gasiorowski (Gasiorowski 2007: 46).

Däremot kan man säga att landet ur en religionsaspekt är väldigt enhetligt. Ungefär 98 % av Irans befolkning är muslimer varav ca 89 % tillhör shiagrenen. Endast ca 2 % är en del av någon annan religiös grupp (Gasiorowski 2007: 46).

Den iranska regimen strävar efter att skapa en enhetlig ideologi där alternativa tolkningar av islam än den som gäller inte uppmuntras. Ayatolla Khomeinis *Velayat-e faqih* som grundar sig på shiismen syftar till att legitimera en homogen föreställning bland iranierna för att stödja det ”prästliga” styret. Detta har gjorts genom att bredda definitionen av konceptet *tawhid*, som förknippas med Guds enhetlighet. Detta gäller även för ett enhetligt islamiskt samhälle och en lämplig väg till att realisera Guds vilja, menar Khomeini (Zonis 1985: 97). Även Ali Khamenei har fortsatt på den inslagna vägen och sagt ”the noble nation gives priority to unity over factors which might divide it” (Samii 2000: 128).

4.2.5 Icke- urbana centra

Enligt Hooglund (Hooglund 1982: 23-26) har de religiöst lärda ett begränsat inflytande i Irans landsbygd och byar. Av landets uppskattningsvis 70 000 byar finns det maximalt 8 000 eller så få som 5 000 byar med en heltids boende *alem*, d.v.s. en person som studerat flera år på en teologisk skola. Den överväldigande majoriteten av byarna hade inte bara någon egen *alem*, utan besöktes sällan eller någonsin av någon ”prästlig” representant från den formella *shiismen*. Den marginella närvaron av *ulama* begränsade naturligtvis deras inflytande på

byborna. Många av dessa utvecklade en cynisk attityd gentemot det religiösa etablissemanget, trots att de ansåg sig själva vara goda muslimer, och kritiserade vad man ansåg vara ett religiöst hyckleri. Människorna i byarna hade delade meningar kring revolutionen längs generationslinje där de äldre, över 35 år, tenderade vara mer negativa. Hogglund menar att erfarenhet hade lärt dem att vara misstänksamma mot löften från regering. En gammal och fattig bonde uttryckte det på följande sätt vintern 1979:

The shah promised to end the tyranny of the landlords and give us justice,
but he tricked us. He left the landlords and sent the "justice" of the gendarmies.
Now Khomeini promises to end the tyranny and give us justice. Well, let us see
what he does. But I have seen it before. Even Imam Hussein could not find any justice
in this world. So how can poor people like us hope to find it (Hooglund 1982: 24)?

Bönderna menade generellt att regimen genomfört förändringar i positiv riktning, men det är fortfarande mer klagomål än komplimanger, menar Hooglund (Hooglund 2008: 25). Det finns nyare forskning som tyder på en ännu mer sammansatt bild, d.v.s. att det även finns betydande stöd från landsbygden. Under shahens tid introducerades landreformprogram som betydligt ändrade den traditionella jordbruksstrukturen och därmed framkallade en snabb grad av urbanisering. I kontrast till detta har "prästerskapet" satsat på de mer fattiga, vilka befinner sig främst på landet. Dessa konstituerar den islamiska republikens bas. Den islamiska regimen var medveten om att befolkningen på landsbygden var bekymrad över det nya styret och stöddes i betydande utsträckning ekonomiskt (Hoodfar & Assadpour 2000: 20-23; Gasiorowski 2007: 63).

Å andra sidan hade löften om att ge befolkningen grundläggande trygghet i form av fri utbildning, sjukvård och arbetsmöjligheter, som även fastslås i konstitutionen, gjorts av en regim som betecknades som de förtrycktas, *mostazefin*, styre med målet om ett rättvist islamiskt samhälle. Många av dessa hittades i städerna. Ökningen av en redan hög grad av urbanisering och skapandet av megastäder under revolutionens första decennium antydde att ett misslyckande med att hålla löfterna skulle ge svåra politiska konsekvenser för regimen eftersom historiskt sett har iransk politik dominerats av urbant samhälle (Hoodfar & Assadpour 2000: 49; Tamadonfar 2001: 207).

4.2.6 Stabilitet

William O. Beeman har i en intressant artikel behandlat frågan om hur stora överlevnadschanser Irans regim har och menar att det är den enda fungerande teokratin i världen. Den är stabil, i enlighet med Websters sista kriterium, skulle han säga. Forskaren menar att rötterna till styret minst mint tre århundraden tillbaka och är väl etablerad inom iransk kulturell tradition. Den kommer med stor sannolikhet existera ett bra tag till framöver (Beeman 1986).

Men Beeman skrev sin artikel 1986, under Khomeinis tid, och mycket har hänt sedan dess. Hans efterträdare, Ali Khamenei, är inte lika karismatisk och tryck från omvärlden eller interna stridigheter kan ändra på förhållandena. Elliot Hen- Tov hävdar att den prästliga teokratin har förändrats till en mer konventionell auktoritär regim. Vidare menar hon att makten koncentreras till Khamenei som person (Hen- Tov 2007: 163-164). Men kan det inte vara så att ”prästerskapet” istället fått mer makt efter Khomeinis bortgång då makten inte koncentrats till en individ? Har inte de muslimska rättslärda som kollektiv fått mer handlingsutrymme med mer att säga till om i viktiga frågor? Å andra sidan kan ”prästerskapets” legitimitet ifrågasättas allt mer eftersom Khomeini var populär bland iranska massorna, särskild i början av revolutionen. Han är den förste som förknippas med revolutionen och eventuellt kan Khomeinis frånvaro minska den genomsnittlige iranierns engagemang och ihärdighet för revolutionens sak.

När Khomeini och islamisterna tog makten 1979, behöll man många av de gamla institutionerna, som t.ex. militären, relativt intakt. Visserligen rensades rojalisterna och andra som opponerade sig mot den nya ordningen, men inte i samma omfattning som är brukligt vida andra stora omvälvningar som t.ex. ryska och franska revolutionen (Skocpol 1994). De muslimska ”präster” fick en stabil grund att stå på.

Vissa skulle hävda att den iranska regimens ideologi och de nuvarande relationerna till omvärlden kommer att få ledningen i Tehran på fall. Gasiorowski hävdar däremot att det är en underskattning av regimens dynamik och anpassningsförmåga (se t.ex. Gasiorowski 2007: 74). Regimen har visat sig gång på gång en pragmatisk hållning i t.ex. familjeplanering och ekonomi (Hoodfar & Assadpour 2000), men också utrikespolitiskt.

Ett bestående budgetunderskott, stor arbetslöshet, ökande inflation, korruption, underpresterande industri- och jordbrukssektor minskar framtidsutsikterna för de unga och eroderar levnadsstandarden för medelklassen. Detta har skapat en pragmatisk falang bland de konservativa, som ibland kallas för den nya högern. I likhet med reformisterna ser de ett behov av förändring, men till skillnad från dem har man som utgångspunkt att behålla det

rådande systemet. De vill också ha en dialog med Västvärlden. Den förra presidenten Rafsanjani kan ses som en sådan och han har gjort följande uttalande: "Our ideology is flexible. We can choose expediency on the basis of Islam" (Takeyh & Gvosdev 2004: 37-38).

I denna fraktion är särskilt ekonomiska reformer av stor vikt och de har band till köpmännen. En ledande iransk parlamentariker har sagt "although people are concerned for conventional social freedoms and social development, their main demand is the resolution of economic problems" (Takeyh & Gvosdev 2004: 38). De pragmatiska konservativa har till en viss utsträckning folkligt stöd och eftersom de till skillnad från reformisterna ligger bra till hos Khamenei har dem större handlingsutrymme och kan även påverka utrikespolitiken till en viss utsträckning. De pragmatiska konservativa är inte främmande för dialog med USA och Västvärlden (Takeyh & Gvosdev 2004: 39-40).

I skrivande stund har USA:s nya president Barack Obama visat sig vara öppen för samtal med Teheran. Obama sade innan valet att man inte ämnar ändra regim för regimändringens skull, utan att man förväntar sig förändringar i beteende och att det finns både morot och piska. Vidare har han gjort gällande att Iran agerar ansvarslost genom att stödja militanta grupper i Irak, men att det speglar Irans rädsla för Bushadministrationens politik.

(<http://www.nytimes.com/2007/11/02/us/politics/02obama.html>). Relationerna *kan* eventuellt bli bättre. Det är svårt att bedöma situationen eftersom läget i Mellanöstern är instabilt och det är många variabler inblandade (se t.ex. FOI 2008 för en diskussion).

Om vi ponerar att ett militärt angrepp mot Iran skulle bli av ska man inte glömma att landets armé är en av de starkaste i regionen, även om som vi sett ovan, inte med säkerhet vet hur anseelig och kraftig den är. Bedömare anser att sannolikheten är liten för en markinvasion eftersom den amerikanska armén är upptagen på andra håll och de geografiska förutsättningarna inte är de allra bästa (FOI 2008). Iran uthärdade ett åtta års blodigt krig mot grannen Irak och har många veteraner. Att regimen kan nyttja en offensiv massförstörelseprogram som ett svar på amerikanskt anfall ska inte dömas ut (Sandstöm 2008: 42). Man ska heller inte underskatta de nationella känslorna med rötter i det persiska riket, Safavid imperiet och Pahlavi dynastin. Regimen skulle sannolikt referera till utländska ockupationer och interventioner såsom CIA:s stödda kupp mot den demokratiskt valda president Mossadeq 1953 (FOI 2008: 67-68).

En tänkbarhet är totalt krig där Iran går segrande ur striden och med större självförtroende alternativt att USA vinner och regimen ändras. En annan möjlighet skulle vara en folklig revolution i Iran och ett närmande till Västvärlden som reaktion på den militära offensiven. Ett mindre tänkbart scenario är ett mindre amerikanskt militärt angrepp och att Iran väljer att

inte svara militärt, vilket leder till att deras internationella anseende ökar då man betraktas som ett offer (FOI 2008: 48).

Mot inhemska revolter kan regimen svara med olika säkerhetsstyrkor i det Revolutionära Gardet, *Basij*, *MOIS* (the Ministry of Intelligence and Security) och *LEF* (Law Enforcement Forces), som består av nationell polis, fängelsevakter, gränsvakter och rurala paramilitära styrkor. Det revolutionära gardet och *Basij* har specialiserade enheter för kontroll av folkhop och är lojala mot ”prästerna” (Gasiorowski 2007: 71)

Låt oss kort rekapitulera detta avsnitt. För det första kriteriet, om regimen är intellektuell finns det vissa saker som talar för detta, även om det är i en annan mening än vad Väst avser med intellektuell. Exempelvis är flera ledande personer i det ledande styret välutbildade och i staden Qom finns det största teologiska centrat. För den andra indikatorn, att eliten sysslar i huvudsak med religiösa frågor och i andra hand världsliga, stämmer det inte överens med de uppgifter jag har tagit fram. För det tredje kriteriet, att regimen är fredlig och icke-militaristisk går källorna isär. Vissa menar att regimen enbart ämnar säkra överlevnad medan andra hävdar att den är klar aggressiv. Det fjärde kriteriet, att det är en relativt liten homogen befolkning, kan avfärdas tämligen snabbt. Däremot finns det vissa tecken som tyder på att regimen har en politik som går ut på att assimilera iranierna. Den femte indikatorn, icke-urbana centra, är en diskutabel fråga, men det verkar ändå som om det finns ett betydande stöd från städerna. För det sista kriteriet slutligen, stabilitet, är också högst omtvistlig. Mycket tyder ändå på att regimen sitter säkert vid makten inom en överskådlig framtid. Det verkar således inte som om alla teokratins kriterier uppfylls här, även om vissa passar in.

Låt oss nu gå över till den andra regimtypen, demokrati, för att se om den bättre stämmer överens med indikatorerna.

4.3 Demokrati i Iran?

Teokratimodellen stämde alltså inte överens med fallet Iran. Hur ser det då istället med demokratiteorin? Kan den bättre förklara vårt fall? Följande kriterier ställs för denna modell: det första är valda befattningshavare d.v.s. huruvida politiska beslut fattas av valda politiker. Den andra indikatorn är om det förekommer fria och opartiska val. Det tredje kriteriet är att det ska vara allmänna val. Den fjärde indikatorn handlar om rätten att kandidera i val. Det femte kriteriet är yttrandefriheten. Den sjätte indikatorn är alternativa informationskällor och den sista är om det existerar församlings- och föreningsfrihet.

4.3.1 Valda befattningshavare

Det första kriteriet handlar om hur väl politiska beslut ligger hos valda befattningshavare. Fairbanks skriver att återkommande val ger en viss frihet från de icke- valda myndigheterna som effektivt kontrollerar staten, men regimen ska ändå betecknas som teokratisk vars tillhörande val ger enbart en viss folklig legitimitet tillsammans med hävdandet att styret kommer från Gud, menar han (Fairbanks 2007).

Det finns mer positiva tecken för demokrati; Ali Gheissari och Vali Nasr menar att när presidentvalet 1997 ägde rum och reformisten Khatami vann med hela 70 % var det ett inte bara ett rättvist val utan även ett tecken på demokrati. Men även de hävdar att makten låg hela tiden i de muslimska rättslärdas händer som hade ett grepp om den organisatoriska och beslutfattande apparaten (Gheissari & Nasr 2006: 128-129).

När iranierna gick till valurnorna under juni 2005 i det nionde presidentvalet och valde Mahmoud Ahmednadjad var det den första presidenten som inte kom från "prästerskapet" sedan 1981. Valet fick dramatiska konsekvenser. Mer hårdföra konservativa populisterna fick makten och stärkte "högerens" position (Gheissari & Nasr 2006: 148).

Väktarrådet har stort inflytande kring den politiska processen och kan bestämma vilka kandidater som är lämpliga till presidentposten och parlamentet. De kan dessutom förhålla och motverka beslut i folkrepresentationen. Vidare är den högste ledaren Ali Khamenei är inte vald av folket utan utses av väktarrådet. Den folkvalde presidenten har makt, men ses i allmänhet som begränsad i relation till "prästerskapet" (Gasirowski 2007: 70; Hen- Tov 2007).

4.3.2 Fria och opartiska val

Enligt det andra kriteriet ska befattningshavarna bytas ut med jämna mellanrum i opartiska val. I den iranska författningens artikel 62 är det skrivet att parlamentet är konstituerad av representativa från folket i direkta och hemliga val. I artikel 63 står det att medlemskapet i parlamentet varar i fyra år och enligt artikel 114 är presidenten vald för en fyra års period genom direkt röstning av folket. Han får endast väljas en gång till (<http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html>).

Valet till parlamentet och presidentposten uppfyller Dahls kriterium, åtminstone delvis. Det kan diskuteras hur väl opartiska dessa val är. Väktarrådet kan i praktiken utesluta vissa kandidater till presidentvalet och parlamentet för att bevara de islamiska normerna (Gasirowski 2007: 70; Fairbanks 2007). Så skedde även i valet 2005 och flera ledande reformister manade till bojkott (Gheissari & Nasr 2006). Just vad som är islamiska normer

kan tolkas på olika sätt. Enligt Tamadonfar är detta liktydigt med regimens normer (Tamadonfar 2001).

Den andlige ledaren utses inte genom val, utan genom expertförsamlingen *Majles-e Khobregan*, och detta på livstid. Expertförsamlingen kan dock avsätta den högsta ledaren om han skulle bryta mot sina juridiska åtaganden (Gasiorowski 2007: 70). Fairbanks menar att detta inte kan ske i praktiken då han indirekt utser dem (Fairbanks 2007). Men samtidigt är ju expertrådet indirekt valt av folket. I konstitutionens artikel 5 står det "Should there be no jurist endowed with such qualifications, *enjoying the confidence of the majority of the people*, his role will be undertaken by a leader or council of leaders..." [min anm.] (Zonis 1985: 92). Man kan fråga sig vad majoriteten av folkets förtroende innebär i praktiken, men det ska inte avfärdas lättvindligt, menar jag. Det ska tilläggas att det nya andliga överhuvudet, Ali Khamenei, inte fick titeln Imam och blir inte alltid beskriven som *faqih*, ledare, utan oftast som "enbart" revolutionens överhuvud (Katouzian 1995: 13). Detta kan ses som att han har mindre makt än föregångaren Khomeini. Frågan är då om det är folket som har fått mer makt eller om det är någon annan institution.

Röstningen är hemlig och processen ses över av myndigheter från inrikesministeriet och de paramilitära *basij* organisationerna. Åtskilliga reformistgrupper menade dock att det skedde valfusk vid flera av valurnorna i presidentvalet 2005 och i december 2006 i de lokala valen. En talesman för den huvudsakliga reformistiska fåran klagade på att myndigheterna struntade i kraven på att omräkna rösterna och inrikesministern gav ingen respons på de förra presidenterna Khatami och Hashemi Rafsanjanis kritik (Fairbanks 2007: 4).

Man skulle kunna säga att det politiska klimatet i Iran kännetecknas av en genuin tävlan mellan två breda politiska fraktioner: reformisterna och de konservativa. De senare består av en blandning av "präster" och lekmän lojala gentemot regimen. De konservativa som refererar sig själva som fundamentalister, *osulgarayan*, kontrollerar den politiska processen just nu och förespråkar en återvändning till det de menar är islamiska och revolutionära värderingar, menar Fairbanks (Fairbanks 2007: 4). Som vi sett ovan behöver detta modifieras något. "Den nya högern" har en viktig ställning i politiken och har betydande inflytande över "prästerskapet". Det är inte bara en etikett utan det finns en substantiell ideologisk plattform bakom denna fraktion.

4.3.3 Allmänna val

Det tredje kriteriet, att valen ska vara allmänna, finns det mycket som talar för. Nära 30 miljoner människor d.v.s. 62 % av 47 miljoner röstberättigade röstade i den första

valomgången den 17:e juni 2005. I den andra omgången röstade 60 % den 24:e juni 2005 (Gheissari & Nasr 2006: 148). Fairbanks skriver att alla har rätt att rösta i landet, oavsett vilken etnicitet eller kön man har. Minimigränsen för att rösta steg till 18 år 2007 efter att ha varit 15 år efter många år. Han menar att en orsak till detta kan ha varit en reaktion på reformisternas popularitet från de konservativa eftersom de lockar till sig många unga väljare (Fairbanks 2007: 3). En annan tänkbar förklaring, som jag ser det, kan vara samhällets ökade krav på individen.

4.3.4 Rätt att kandidera i val

Det finns så många som över 200 politiska partier i Iran. En av deras få funktioner är att bestämma sig för vilken kandidat de ska stödja, men efter åtskilliga och ofta stridslystna möten misslyckas dem även med det. Partierna kan sällan komma överens om deras ideologiska plattform, vilket gör det svårt för väljarna att förstå vad kandidaterna står för. Partier är inget krav för att bli vald till någon viktig befattning; president Ahmednejad valdes utan stöd av någon formell partiorganisation. Hans kulturminister blev starkt kritiserad för att i januari 2007 sagt att den paramilitära *Basij* organisationen och ”martyrskapets kultur” har tagit partiernas plats både organisatoriskt och ideologiskt (Fairbanks 2007).

För att kunna kandidera till presidentposten föreskrivs det i konstitutionens artikel 115 att man ska vara av iranskt ursprung, ha administrativ kapacitet, vara pålitlig och from samt vara övertygad om den islamiska republikens principer (Zonis 1985). Som vi sett tidigare har väktarrådet möjlighet att stoppa kandidater som inte uppfyller kraven.

När det gäller valet av *rahbar*, skiljer det sig en del. Han är som vi tidigare sett inte folkvald utan det är en grupp experter inom islam som väljer honom. Det förutsätts att han är mycket kunnig inom religionen och att han är from, modig, ärlig samt besitter administrativ kompetens. Om det inte finns någon sådan, utses ett ledarråd, bestående av religiösa jurister. Således kan långt vem som helst kandidera till denna position (Zonis 1985: 92).

Kvinnor kan bli valda till *majles* och lokala råd, men de kan inte kandidera till presidentposten eller expertrådet och är helt uteslutna att ha befattningen som den högste ledaren. Efter valet 2004 fick kvinnorna 12 platser av 290 i parlamentet (Fairbanks 2007: 13).

4.3.5 Yttrandefrihet

Media i Iran under Khomeinis tid, 1979-1989, var styrda av islamiska principer. När Rafsanjani i 1990-talet blev president blev media friare och han tillät utgivningar av flera kritiska tidningar. Slutet av det årtiondet tvingades dock flera tidningar att läggas ned. Ett

fåtal tidningar som har kritiserat regimen har fått träda fram på senare år (Gasiorowski 2007: 73; Boroumand 2005: 54), men fortfarande är journalister och bloggare regelbundet trakasserade och arresterade. Tidningar läggs ned för att ha tryckt oortodoxa skrifter, menar Boroumand (Boroumand 2007: 66).

Gheissari och Nasr skriver att den senaste valprocessen kännetecknades av kulturell öppning och engagemang av människor när det gäller yttrandefriheten (Gheissari & Nassr 2006: 157). Enligt konstitutionens artikel 27 är yttrandefrihet tillåtet så länge man inte kritiserar islam på något sätt. Gasiorowski menar att politiska partier, media och andra institutioner inte kan kritisera regimen i praktiken men att folket har möjlighet att yttra sig offentligt (Gasiorowski 2007: 73-74). I artikel 23 fastslås att människor inte får förhöras kring deras åsikter och att ingen får behandlas illa p.g.a. att ha en viss uppfattning. Enligt Tamadonfar begränsas dock yttrandefriheten i verkligheten av regimen (Tamadonfar 2001: 207).

Reformistiska kandidater klagar, till skillnad från de konservativa, på att de inte får anordna politiska demonstrationer eller uttala sig vid samlingar vid universitetet (Fairbanks 2007: 5).

4.3.6 Alternativa informationskällor

Det sjätte kriteriet handlar om tillgången till informationskällor och om dessa är monopoliserade. I författningens artikel 3 stadgas det att man ämnar eliminera all despotism, autokrati och monopol (<http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html>).

Men radio och TV styrs av den ”Islamiska Republikens Sändningar”, en statlig aktör, som rapporterar direkt till den högste ledaren. Iranier använder gärna Internet där utländska nyheter blir åtkomligt, men regimen har försökt begränsa Internettillgången genom att bl.a. förbjuda parabol, vilket har dock haft en begränsad effekt (Gasiorowski 2007: 73).

4.3.7 Församlings- och föreningsfrihet

Slutligen, behandlar det sjunde och sista kriteriet förhållanden som att bilda partier och intressegrupper som kan påverka regimen på olika sätt. Enligt Fairbanks finns det alltså över 200 politiska partier såsom den ”militanta prästförsamlingen”, men de flesta av dessa har ett begränsat medlemskap och är ofta byggda kring några framstående politiker. Nästan alla är centrerade i Tehran; dock har det på senare år funnits en tendens att flera partier kommit från olika städer runtom i landet. Partier försöker att forma koalitioner vid valtider men rivaliteten

är ofta för intensiv för att partnerskapet ska bli långvarig. Irans partier har varit ineffektiva när det gäller att ”promota” demokrati, menar Fairbanks (Fairbanks 2007).

Trots att den islamiska republiken är medlem i den internationella arbetarorganisationen (ILO) och har gått med ILO konvention 87 som ger rätt till församlingsfrihet och att organisera sig själva har Iran inte fria och självständiga fackföreningar. De fackföreningar som finns är tätt bundna till staten. Under president Ahmednejad har staten i ökande grad blivit involverad i val av fackföreningsledare. I t.ex. augusti 2006 förbjöd arbetsministeriet val till styrelsen för journalistens fackförening utan någon förklaring, trots att man hållit sådana val sex gånger tidigare. Den iranska regimen ger inte rätt för arbetare att strejka heller (Fairbanks 2007: 17).

Gasiorowski har en ljusare bild av intressegruppernas dynamik och vitalitet. Han menar att man kunde skönja en förändring år 1998 efter att Khatami blivit president då regimen tillät ett flerpartisystem och olika rörelser i det civila samhället. Ett par exempel på starka intressegrupper är studentorganisationen ”Stark enighet”, *Daftar-e Takhim-e vahdat* och reformorganisationen ”Arbetarhuset”, *Khaneh-ye Kragar* (Gasiorowski 2007: 72). Ingen organiserad opposition tillåts dock, inklusive fredliga, utanför det islamiska ramverket (Katouzian 1995: 14). Detta innebär också att inga sekulära partier tillåts.

För att sammanfatta detta avsnitt: det första kriteriet, att det ska vara valda befattningshavare, uppfylls, men med en viss modifikation. Återkommande val förekommer, men t.ex. är den högste ledaren inte folkvald utan utses av en grupp experter. Den andra indikatorn, att det ska finnas fria och opartiska val, kan starkt ifrågasättas. Valet till parlamentet och presidentämbetet är någorlunda fria och opartiska medan den högste ledaren utses av en expertförsamling, som sagt. Dessutom är valfusk inte helt ovanligt. Det tredje kriteriet, allmänna val, uppfylls på ett tillfredställande sätt då alla har rätt till att rösta. Rätten att kandidera till val, den fjärde indikatorn, är starkt begränsad. Väktarrådet kan gallra bort många av kandidaterna till de viktiga posterna och kvinnor har ingen möjlighet att kandidera till presidentposten är ett par exempel på denna inskränkning. Det femte kriteriet, yttrandefrihet, kan man skönja en viss sådan efter Khomeinis styre. Detta innebär dock inte att det inte finns restriktioner. Den sjätte indikatorn, att det ska finnas tillgång till alternativa informationskällor stämmer officiellt, men verkligheten ser annorlunda ut då statligt monopol föreligger. För det sista kriteriet, församlings- och föreningsfrihet, förekommer en relativ stor sådan med många politiska partier och ett starkt civilt samhälle, men det finns begränsningar. Det finns t.ex. inga självständiga fackföreningar.

Utifrån Dahls kriterier är alltså Iran inte en *polyarki* eftersom det räcker med att ett ut av kraven inte uppfylls för att så ska vara fallet. Därmed kan den inte betraktas vara demokratisk heller i den meningen Låt oss se om den iranska regimen passar för nästa typ, hybridregimen.

4.4 Hybridregim i Iran?

Vi har hittills sett att Iran varken uppfyller kriterierna för en teokrati eller en demokrati enligt de modeller jag använt, men att vissa av indikatorer stämmer. Kan det vara så att en blandning av dessa två regimtyper kan tillämpas på landet? Kan den nya forskningen om hybridregimer på ett mer tillfredställande sätt förklara vad för regim som finns i Iran? Det undersöks flera olika dimensioner med underkriterier i den första, val i en hybridregim. Den har sju subindikatorer: reserverade platser, utestängning och nedbrytning av opposition, förtryck och orättvisa, begränsning av rösträtten, tvång och korruption, valfusk och institutionell rättvisa samt förmyndarskap av demokratiskt valda. Den andra dimensionen är relationen mellan exekutiven och lagstiftaren. Den tredje handlar om domstolsväsendet och den sista om media och deltagande.

4.4.1 Val i hybridregim

Det första kriteriet i dimensionen ”val av hybridregim” behandlar reserverade platser. Som vi sett ovan är vissa viktiga positioner, som t.ex. *rahbar* reserverade. Han utses genom expertförsamlingen, som i för sig väljs indirekt av folket. Den högste ledaren har befogenhet att avskeda viktiga ämbeten såsom presidenten och ledamöter från högsta domstolen.

För att stänga ute och bryta ned oppositionen d.v.s. det andra kriteriet, samarbetar det revolutionära gardet och den paramilitära *basij* med informella gäng av konservativt uppbackade ”gangstrar”. Det är ett effektivt sätt att attackera reformister eller annan opposition (Gasiorowski 2007: 71). Attacker mot fredliga aktivister och politiska dissidenter sker regelbundet. På universitetscampus är studenter ofta angripna av *Basij* (Fairbanks 2007: 12-13; 20). Irans författning förbjuder tortyr (Gasiorowski 2007: 71; <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html>) ska det tilläggas.

Regimen kan utestänga oppositionen från valprocessen genom att hindra dem från att delta i val som vi sett ovan. Sekulära partier som t.ex. kommunistpartier tillåts inte.

För valet till expertrådet 15:e december 2006 har väktarrådet gallrat bort kvinnor, lekmän, yngre rättslärdar och nästan samtliga reformistiska eller radikala ”präster”. Man använde exempellös skriven och muntlig examinering i islamisk jurisprudens för att få traditionella

och konservativa rättslärda i rådet, vilket gör att valet snarare blir ett slags system av utnämning än val (Fairbanks 2007). I parlamentsvalet 2004 diskvalificerades tusentals reformsinnade kandidater i vad som kom att kallas för ”den tysta statskuppen” (Takeyh & Gvosdev 2004: 34).

Andra ojämlikheter som uppenbarade sig i valen handlade om 100 000 politiker på olika nivåer. Många reformister gallrades även här, anklagade för att ha använt narkotika eller omoraliska sexuella beteenden. En annan vanlig anledning var att kandidaterna inte var tillräckligthängivna muslimer eller hade samma ideologi som föreskrivs i *velayat-e faqih*, menar Fairbanks (Fairbanks 2007: 6).

När det gäller det tredje kriteriet, förtryck och orättvisa, argumenterar Fairbanks för att den iranska regimen inte ger sina medborgare omfattande civila rättigheter. I juli 2005 bekräftade Irans författningsdomstol att det förekom misstag mot fängslade och att reformer hade antagits för att åtgärda problemen, men fortfarande sker skenrättegångar och tortyr, skriver forskaren. Fairbanks betonar också att efter Kina använder Iran mest frekvent dödsstraff. Däremot kan man nämna att regimen skyddar medborgarna mot brott; mot både vanliga och organiserade brottslingar. Enligt Boroumand finns det åtskilliga rapporter som vittnar om brutala åtgärder för att kväsa civila rättigheter i Iran (Boroumand 2007: 65).

Som tidigare nämnts mäter tabellerna Irans demokratiska status utifrån en skala från ett till sju. Värdet ett räknas som högsta grad av frihet medan sju är den minsta. Rapporternas fokus ligger på civila och politiska rättigheter.

Tabell 1: Översikt över civila rättigheter i Iran

Civila friheter

Skydd från statlig terror, orättfärdigt fängslande och tortyr	1.14
Jämställdhet	1.75
Rättigheter för etniska, religiösa och andra distinkta grupper	2.00
Samvets- och trosfrihet	2.00
Församlingsfrihet	1.80
Genomsnitt för denna kategori	1.74

Källa: Countries at the Crossroads, sida 12

Kampanjfinansiering är osynligt i Iran och i frånvaron av kampanjfinanslagar verkar det finnas få begränsningar kring privilegierade intressen som har inflytande på valprocessen. Vissa

politiskt aktiva ”prästliga” organisationer, där den viktigaste och äldsta är den militanta rättslärdas förening, *Jame'eh –ye Rowhaniyat- e Mobarez*, och Qoms seminarium föreläsarförening, *Jame'eh-ye Modarresin-e Howze-ye Elmiye-ye Qom*, stöder sina favoritkandidater i varje val. De har tillgångar till enorma resurser med religiösa skatter och avgifter men hur de ger pengarna och exakt hur mycket är det svårt att sja om skriver Fairbanks. Information om kampanjbidrag från andra intressen som t.ex. företag, militären eller regeringsorganisationer finns heller inte tillgängligt. Ibland kan det hända att media rapporterar dolda referenser till Tehrans kommunstyrelsens användning av offentliga resurser för att kunna stödja de kandidater de föredrar (Fairbanks 2007: 4).

För att begränsa rösträtten, det fjärde kriteriet, använder sig regimen av repressiva medel (Gasiorowski 2007; Fairbanks 2007; Boroumand 2007: 65). Den 12 juni 2005, fem dagar före andra rundan av presidentvalet, satt flera tusen kvinnliga rättsaktivister vid Tehrans universitets entré för att kräva avskaffandet av lagar som diskriminerar kvinnor. Säkerhetsstyrkor ingrep våldsamt mot de fredliga aktivisterna, skriver Boroumand. Föga avskräckta upprepade aktivisterna händelsen exakt ett år senare bara för att igen bli angripna av säkerhetsagenter, enligt Boroumand (Boroumand 2007: 65).

Etniska spänningar har ökat de senaste åren p.g.a. en föreställning om minoriteterna araberna, kurderna, azererna och balucherna att bli behandlade som en andra klassens medborgare. Missnöjet har dock inte uttryckts i omfattande krav på självständighet, påpekar Fairbanks. Regimen har antagit hårdare säkerhetsåtgärder för att förhindra etniskt missnöje. Teheran anklagar amerikanska och brittiska styrkor i Irak för att skapa oro inom Irans arabiska, kurdiska och azeriska provinser. Azeriska gatuprotester utbröt i staden Tabriz och andra västliga städer i Iran efter att en statlig tidning i maj 2006 haft en karikatyr där man föreställde en azer som en kackerlacka (Fairbanks 2007: 14; Boroumand 2007: 65).

Ahmednejad besökte väst azerbajjanska provinsen augusti 2006 i syfte att minska de lokala spänningarna. Han har även rest till Kurdistan, Baluchistan och den arabiska provinsen Khuzestan och lovat att Iran ska ta mer hänsyn till lokala frågor. Fairbanks menar att sådana löften har begränsats av brister i den centrala regeringens resurser (Fairbanks 2007: 15).

Staten har svarat kraftigt mot terrorattacker i Ahvaz, Khuzestan, attribuerade av arabiska separatister, som den iranska regimen menar sänds av briter i Irak. I Baluchestan är den sunnimuslimska militanta gruppen *Jundallah*, ansvarig för åtskilliga attacker mot regeringen (Fairbanks 2007: 15).

Konstitutionen erkänner judar, zoroastrianer och kristna som religiösa minoriteter. De tillåts att utöva sin religion fritt och t.o.m. bli dömda enligt sina egna seder och tron inom t.ex.

skilsmässa och arvsrätt (Gasiorowski 2007: 71). Fairbanks menar att deras aktiviteter kontrolleras av staten. Grupperna har platser reserverade i parlamentet men är förbjudna från regeringsposter. Bekännare till Bahaismen, som utgör den största icke-muslimska religiösa minoriteten, har inga sådana rättigheter. De anses vara kättare då man betraktar profeten Muhammed inte som det sista sändebudet. Regimen menar också att Baahisterna är agenter för utländska makter (Fairbanks 2007: 16).

Det femte kriteriet handlar om tvång och korruption. Om vi börjar med den första har vi sett att flera forskare menar att regimen kan använda våld i syfte att få folk rösta på de kandidater som har samma idéer som ”prästerskapet” (se t.ex. Gasiorowski 2007; Fairbanks 2007: 20; Boroumand 2007: 65).

Korruption är något vanligt förekommande i Iran där privilegierade eliter och deras familjer kontrollerar både legitima och underjordiska monopol, menar Fairbanks. Omåttliga interventioner av staten i ekonomin - resultatet av den statliga kontrollen över oljeindustrin, nationaliseringen av tidigare privata ägare i förrevolutionära eran och statlig ekonomisk planering efter Iran-Irak kriget – har skapat ett nära samarbete mellan politiska och ekonomiska intressen. Vidare, hävdar Fairbanks, är inkomstskattesamlingen ojämn till följd av mutor och privilegier. Den oljebaserade ekonomin spär på det hela eftersom den gör att staten blir mindre beroende av skatter på individer och företagare. En stor byråkrati med dåligt betalda byråkrater gör att mutor blir vardagligt (Fairbanks 2005: 21).

Den politiska ordningen kommer ofta med förslag och uppmaningar för att komma i bukt med korruptionen, men hittills har man inte kommit med konkreta lösningar. Den 30:e april 2001 antog den andlige ledaren Khamenei ett dekret som innebar att cheferna för de legislativa, exekutiva och judiciella grenarna, skulle föra en organiserad kamp mot ekonomisk korruption med sikte att minska maktmissbrukare, giriga individer och monopolinnehavare. Han uppmanade flera myndigheter att samarbeta. Dock har ignorans, krångliga lagar, överflödiga kontrollerande institutioner och brist på insyn hindrat en effektiv kamp mot korruption, enligt Fairbanks. Irans oljeindustri är en lukrativ sektor för bestickning trots Ahmednejads löften att kämpa mot ”oljemaffian” (Fairbanks 2007: 23).

Det sjätte kriteriet, valfusk och institutionell orättvisa, kan man se genom att studera Irans ineffektiva statliga förvaltning som är plågad av överflödiga tjänster och icke- meritokratiska preferenser för krigsveteraner, medlemmar av *Basij* och släktingar till många ”präster”. Nepotism har ökat under Ahmednejads styre, trots hans kampanjer för att utrota detta, framför Fairbanks. Presidenten har anklagats för att ha gett åtskilliga poster till vänner och släktingar (Fairbanks 2007: 7)

Tabell 2: Sammanställning för antikorrupktion och öppenhet i Iran

Antikorrupktion och insyn

Miljö för att skydda mot korrupktion:	1.40
Lagar och etniska normer mellan privata och offentliga sektorn	2.50
Tvingande av antikorrupktionslagar	1.50
Regeringsöppenhet	2.00
Genomsnitt för denna kategori	1.85

Källa: *Countries at the Crossroads*, sida 21.

Flera forskare menar att det förekommer ett systematiskt valfusk (se t.ex. Boroumand 2005: 52; Fairbanks 2007).

För det sjunde kriteriet kan man fråga sig följande: varför håller den islamiska republiken, som åberopar gudomlig legitimitet, överhuvudtaget val? Boroumand menar att paradoxalt nog är val oundgängligt för regimen som använt dem regelbundet genom dess historia och nyttjat både piska och morot för att människor ska delta. Huvudfrågan är hur folklig rösträtt och gudomlig suveränitetsdoktrinen interagerar med Irans politiska struktur. Ingen kandidat kan väljas och inget valresultat kan tillkännages officiellt förrän det icke- valda väktarrådet ger dess godkännande. Valen kan hjälpa regimen från att skydda sig själv gentemot tre återkommande hot (Boroumand 2005: 53).

Den första är religiös; viktiga shiamuslimska ayatollor, både inom och utanför landet, ifrågasätter Khomeinis religiösa argument som den islamiska republiken grundar sig på. Ett högt valresultat leder till att dessa oliktankande verkar marginella. Det andra hotet är internationellt. Regimens systematiska missbruk och repression leder till internationell kritik och dålig publicitet. Valen ger en buffert gentemot utländsk kritik och lugnar ner utländska investerare. Det tredje utgörs slutligen av en intern och politisk natur. Regimen är ett resultat av skilda olika politiska grupperingar och måste klara kronisk och ödesdigra fraktionisering. Valen kan då hjälpa de styrande att skydda mot grupperingars destruktiva effekter genom att öka legitimiteten (Boroumand 2005: 53).

Studenter och intellektuella har på senare år frågat sig om det är värt att ”spela spelet inifrån” och rösta för att driva fram reformer givet att det höga valdeltagandet gett regimen högt internationellt anseende. De växande tvivlen resulterade i *exit* d.v.s. man protesterade med en bojkott. I de lokala valen 2003 var utfallet en seger för bojkott rörelsen. Det officiella

valdeltagandet sjönk kraftigt: från 57 % 1999 till 28 % fyra år senare. Siffror från oppositionen har ännu lägre siffror som ligger omkring 20 %. I Teheran banade detta vägen för Ahmednejad som blev borgmästare, menar Boroumand (Boroumand 2005: 56).

4.4.2 Den exekutiva - legislativa relationen

I konstitutionen står det att det ska föreligga en separation mellan den exekutiva, den legislativa och den judiciella arenan, men att den högste andliga ledaren inte kan ställas inför svars för någon av dessa. Han kan i teorin avskedas från sin post av expertrådet om han visar sig vara inkompetent (<http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html>). Detta är osannolikt, menar Fairbanks, med tanke på att dess medlemmar sällas av väktarrådet som i sin tur är indirekt eller direkt valda av den andliga ledaren (Fairbanks 2007: 7).

Jag menar ändå att en sådan princip i konstitutionen är någon form av garanti för att hålla allsmäktiga tyranner borta från makten. Som vi sett ovan ska han i teorin ha majoriteten av folkets förtroende. I praktiken innebär det att folket röstar fram parlamentet, som i sin tur röstar fram väktarrådet, vilka sedan utser expertförsamlingen som slutligen avgör vem som blir *rahbar*. Det finns alltså en koppling mellan parlament och den andlige ledaren, även om den är avlägsen. Det finns regimer som inte alls har en sådan förbindelse och det är viktigt att man gör en distinktion här så att man får en mer verklighetsbaserad bild kring hur det förhåller sig.

Ansvarsskyldigheten för den högste andlige ledaren har debatterats mycket livligt. Hittills har han inte kallats för något statligt organ för utfrågningar. En hårdför medlem av expertrådet sade en gång till hans anhängare att medan ansvarsskyldighet är något demokratiskt och därmed passande för en president, är det inget för en andlig ledare som står över konstitutionen eftersom han är utnämnd av Gud. Den exekutiva grenen står generellt sett till svars inför parlamentet och ministrar är regelbundet utfrågade och ibland t.o.m. åtalade (Fairbanks 2007: 7).

4.4.3 Domstolsväsendet

Som vi sett är den judiciella arenan nära allierad med den högste ledaren, som utnämner den högste domaren och bestämmer de generella ramarna. Den högsta domaren har vidsträckt makt, inklusive rätten att utse riksåklagare och alla domare samt att överse alla aspekter av det judiciella systemet (Gasirowski 2007: 71).

Domstolsväsendet är dock oberoende av presidenten och parlamentet. Den kom ofta i konflikt med ex-presidenten Khatamis reformistiska administration och idag sker även oenigheter med den konservativa administrationen. Domstolbeslut får inte bli påverkade av politik har ayatolla Hassan Marashi, en f.d. ledamot i judiciella angelägenheter, uttalat sig om. Han har även framfört att domstolsväsendet rör sig mot en mer logisk och moderat riktning, vare sig administrationen är reformsinnad eller konservativ. Exempelvis ville kulturministeriet förbjuda vissa tidningar som de ansåg vara för kritiska mot administrationen, men den högsta domstolen sköt upp ärendet på obestämd tid (Fairbanks 2007: 18).

Samtidigt är juristers oberoende hotad, enligt Fairbanks. Flera har blivit fängslade för att försvarat politiska aktivister eller människor som blivit anklagade för spionage. Vidare skriver Fairbanks att lagen är dåligt definierad när det gäller ”politiska överträdelser”, vilket består mestadels av vaga anklagelser om att ”underminera systemet”. Det finns en genomträngande politisering av det judiciella och underminerar därmed lagens lika tillämpning för alla. Medan regeringstjänstemän är ibland kritiserade för maktmissbruk eller brott mot mänskliga rättigheter är de sällan åtalade medan de sitter på sin post. De rika och mäktiga är sällan åtalade, hävdar Fairbanks (Fairbanks 2007: 20).

Militären och det revolutionära gardet får inte delta i politiken och även officerare måste säga upp sig innan de kan kandidera till en politisk post. Många reformister har varnat för att ingrepp från militärens sida är potentiellt, enligt Fairbanks. Efter valet den 15:e december 2006 till expertförsamlingen och lokala råd, överklagade femton reformistkandidater till försvarsminister Mostafa Najjar, att *Basij*, hade stött vissa konservativa kandidater (Fairbanks 2007: 20).

Tabell 3: Styret under lagen i Iran

Styret under lagen

Självständigt domstolsväsende	2.20
Hur väl lagen tillämpas i civila och brottsliga angelägenheter	1.83
Hur väl säkerhetsstyrkorna och militären står till svars för civila auktoriteter:	1.50
Beskydd av äganderättigheter	3.67
Lika behandling inför lagen	1.67
Genomsnitt för denna kategori	2.17

Källa: Countries at the Crossroads, sida 18

4.4.4 Media och deltagandet i hybridregim

Denna tabell ställer Fairbanks för möjligheten att göra sin röst hörd samt utsikten att kräva ansvar av regimen.

Tabell 4: Ansvarsskyldighet och rätten att göra sig hörd

Ansvarighet och ”offentlig röst”

Fria och rättvisa lagar och val	1.75
Effektiv och ansvarsskyldig regering	1.75
Medborgerlig engagemang och insyn	2.00
Självständig media och yttrandefrihet	1.00
Genomsnitt för denna kategori	1.63

Källa: Countries at the Crossroads, sida 3.

Enligt Gheissari och Nassr valde väktarrådet sex kandidater från en lista på 1014 att delta i det senaste presidentvalet. De sex bestod av Khameneis anhängare Ali Larijani och Mahmud Ahmednejad; den pragmatiska konservativa ex-presidenten Rafsanjani; två f.d. revolutionära gardister och den moderata reformistiska rättslärde Mehdi Karroubi, som bl.a. var f.d. talman i parlamentet och rådgivare till den högste andlige ledaren. Det märktes redan från början att detta var en tävling mellan konservativa och reformister (Gheissari & Nassr 2006: 150).

I kampanjen hade de konservativa en populistisk plattform som siktade mot de fattiga och fokus flyttade från medelklassen och den privata sektorn som hade dominerat sedan 1997. De mobiliserade också deras kärnväljare och nätverken för säkerhet, ekonomiska och religiösa institutioner. Den populistiska retoriken var dock inte dominerande i början av kampanjen (Gheissari & Nassr 2006: 150).

Den reformistiska plattformen fortsatte med utgångspunkt från Khatami, där man lovade politiska förändringar, kulturella friheter, ett aktivt civilt samhälle och en höjd status för kvinnorna. De reformistiska kandidaterna hade det svårt att attrahera prodemokratiska styrkor, som hade uppmanat till bojkott. Att det fanns många som uppmanat till bojkott gjorde det svårt för reformisterna att hålla sig enade och stå starka. En intellektuell, Akbar Ganji, argumenterade för att bojkott var det enda sättet att reformer skulle avancera, eftersom det skulle förneka legitimiteten av regimen (Gheissari & Nassr 2006: 151).

En viktig konsekvens av det senaste presidentvalet är att konkurrensen om folkets röst fick en stor plats och de konservativa fick kämpa om kontrollen över medelklassen. Det här var det hårdaste presidentvalet i Irans historia och togs seriöst av de konservativa. Det var också det första presidentvalet där kandidaternas image och budskap var skapad utifrån ett behov att vinna röster, menar Gheissari och Nassr. Detta kommer inom de närmaste åren att vidga sprickan mellan de institutioner som är valda och icke-valda i Irans maktstruktur, vilket kommer att pressa på förändringar. Forskarna menar att trots att valen har begränsningar så spelar de en betydelsefull roll. Deras frekvens har påverkat folklig politisk kultur, samhälle, politik, och det viktigaste av allt dynamiken i Irans ledarskap (Gheissari & Nassr 2006: 157). Kan vi vänta oss ett spänt förhållande mellan t.ex. den högste andlige ledaren och presidenten inom den närmaste framtiden?

Men man kanske inte ska överskatta valets betydelse. Boroumand menar t.ex. att valen i Iran är oväsentliga för att förstå politiken i landet och betonar att man istället ska studera det civila samhället samt Irans repressiva apparat för att bättre kunna begripa hur regimen fungerar (Boroumand 2007: 68).

Kvinnor får arbeta utanför hemmet och den kvinnliga friheten har ökat, men jämställdheten är dock ett avlägset mål i den islamiska republiken. I författningens artikel 21 står det att kvinnors frihet ska vara förenligt med islamiska principer. Kvinnors rättigheter i giftermål, skilsmässa och vårdnad är bestämd av "prästerskapets" tolkning av den shiitiska traditionen, som snarare betraktar kvinnor som mödrar och fruar än som fullvärdiga medborgare, menar Tamadonfar. Han menar också att det klart motsäger artikel 3 som kräver ett avskaffande av alla former av diskriminering och som ger rätt till lika möjligheter för alla (Tamadonfar 2001: 208).

Kvinnorna såg shahen som korrumpad och att man betraktades som sexobjekt under regimen. Den revolutionära regeringen skulle garantera deras legala självständighet och dem värdighet och ära i enlighet med islam. Så har inte skett hävdar forskaren Afshar (Afshar 1985: 256). En annan bild av kvinnors situation har lyfts fram hos Mir-Hosseini som gör gällande att den dynamiska naturen av *sharian* har format en feministisk medvetenhet i Iran och att de är mer jämställda än vad många menar (Mir-Hosseini 1999: 6-7).

Det kan eventuellt vara fruktbart att inta en mellanposition som förespråkas av t.ex. Elaheh R. Povey. Hon framhåller att trots bristen på koherenta feministiska organisationer har kvinnor kunnat diskutera och utbyta idéer genom media. Det finns en allians mellan muslimska och sekulära feminister, som är betydelsefull eftersom den skapades som ett resultat av press utifrån av många religiösa arbetar- och medelklasskvinnor. Dessa stödde

ovillkorligen ”prästerskapet” under 1980- talet, men reagerade på olika sätt gentemot motsägelserna i den patriarkala regimen under 1990-talet (Povey 2001: 44-45). I t.ex. de lokala råden sker ett aktivt deltagande av kvinnor både som röstare och kandidater och 1999 valdes 1 120 kvinnor som medlemmar. Även i landsbygden och mindre städer valdes kvinnor, vilket innebär att ett stort antal kvinnor deltar i beslutsfattandet i städer och på lokal nivå kring ekonomiska, sociala, politiska och kulturella frågor (Povey 2001: 50). Jag har inga siffror på de senaste valen, men man kan anta att det minskat något p.g.a. de hårdföra konservativas framsteg.

Intressant är att Iran är en konsoliderad demokrati enligt Fairbanks modell när det gäller de indikatorer som undersöks med undantag av ”styret under lagen” då landet är en semikonsoliderad demokrati. Sedan är det ju så att hans regimindelning ser annorlunda ut än den jag använder.

Låt oss summera avsnittet. För den första överindikatorn ”val i hybridregim” hade vi sju subkriterier. Den första, om det finns reserverade platser, kan vi fastställa då t.ex. den högste ledarens position är en sådan. Det andra kriteriet, att regimen stänger ut och bryter ned oppositionen stämmer också bra där ett exempel är att det revolutionära gardet samarbetar med *basij* och småskurkar för att attackera oppositionen. För det tredje kriteriet förtryck och orättvisa finns det saker som talar för, åtminstone som jag definierat dessa begrepp. För att begränsa rösträtten, det fjärde kriteriet, använder sig regimen av repressiva medel. Det femte kriteriet, tvång och korruption, är vanligt förekommande enligt de uppgifter jag har samlat. Den sjätte indikatorn, valfusk och institutionell orättvisa, existerar bl.a. genom nepotism och ineffektiv byråkrati. För det sjunde kriteriet finns det forskare som hävdar att val är outhärligt för regimen som nyttjat dessa regelbundet genom dess historia och använt olika incitament för att människor ska delta. Valen kan fungera som skydd mot olika hot. För den exekutiva-legislativa relationen kan man skönja en koppling mellan parlament och den andlige ledaren, även om den är avlägsen. Domstolsväsendet är nära allierat med den högste ledaren, som utnämner den högste domaren och bestämmer de generella ramarna. Den högsta domaren har vidsträckt makt, inklusive rätten att utse riksåklagare och alla domare samt att överse alla aspekter av det judiciella systemet. Domstolsväsendet är dock oberoende av presidenten och parlamentet och har gått emot dessa institutioner vid ett flertal tillfällen. För deltagandet finns det forskare som menar att konkurrensen om folkets röst fick en stor plats vid det senaste presidentvalet. Det finns en möjlighet att detta kommer att vidga sprickan mellan de institutioner som är valda och icke- valda i Irans maktstruktur, vilket kommer att

pressa på förändringar inom de närmaste åren. Kvinnans roll är oklar, men ska inte underskattas.

Iran verkar uppfylla hybridregimens indikatorer. Är den då en hybridregim?

5. Slutsatser och reflektioner

Efter att denna studie har avslutats går det att dra vissa slutsatser. Jag kommer att återknyta till forskningsproblemet och föra en diskussion kring denna, men först finns det några anmärkningar som bör göras.

För det första är Irans politiska struktur komplex. Det finns ett flertal institutioner och kontrollorgan som många länder saknar som en följd av att regimen är unik i mer än ett avseende. Det finns ingen annan shiamuslimsk ledning som åberopar legitimitet i Guds namn. Visserligen har det tidigare existerat shiamuslimska riken som gjort sådana anspråk, men implementeringen av religionen har inte kunnat fullföljas på samma sätt som i ett modernt samhälle. Att det är just shiamuslimskt innebär att ledarskapet får en annan (viktigare) roll då denna trosinriktning är generellt sett mer hierarkisk än sunnislam.

För det andra kan man skönja en stor kursändring inom iransk politik innan och efter ayatolla Khomeinis tid vid makten och det vore inte någon överdrift att tala om en *pre-Khomeini* era och en *post-Khomeini* period. Även strukturalister och makrohistoriker har börjat inse Khomeinis betydelse inom Irans politik. Således bör man vara medveten om vilken tid olika förhållanden sker när man gör analyser och undersökningar kring Irans regim.

För det tredje anser jag att framtiden för regimen ser oviss ut. Det mesta tyder på att den är stabil, men som t.ex. rapporten från FOI visar, är situationen mycket bräcklig i regionen. Kriget i Afghanistan och Irak har t.ex. stor inverkan, men även konflikten i Kaukasus kan påverka indirekt och då talar vi endast om utrikespolitik. Jag ska inte fördjupa mig mer i denna diskussion då det inte är uppsatsens ändamål utan nöjer mig med att konstatera att det är väldigt många variabler som interagerar och att utfallen är många.

För att återgå till problemställningen kring huruvida Irans regim är en teokrati eller inte kan man med viss säkerhet säga att den ser ut att vara en hybridregim, d.v.s. en regim som kombinerar demokratiska inslag med teokratiska. Regimtypen uppfyller alla kraven för en hybridregim, men det finns flera reservationer och ett varningens finger måste höjas.

Teokratimodellen, av Webster, uppvisar flera svagheter. Ett deficit är att kriterierna tenderar att vara subjektiva och inte allmänt giltiga. Detta hänger delvis ihop med svagheten kring applicerbarheten; modellen tillämpas på medeltidens Centralamerika och frågan är om teorin

har större förklaringsvärde än just detta område och denna tid. Det är dessutom viktigt att inte glömma bort att forskaren är antropolog och har därmed använt sig av sådan metodologi. Man kan då fråga sig varför jag har använt detta teoretiska ramverk. Jo, det verkar vara den bästa modellen som vi kan finna idag. Dessutom har jag i viss mån applicerat denna teori på ett annat teokratiskt fall, Bysans, och det har visat sig vara en relativt god modell med vissa anomalier. Därför anser jag att teorin till en stor utsträckning kan användas, men att man får vara varsam för att dra förhastade slutsatser.

En annan omständighet som kan diskuteras är operationaliseringarna av kriterierna. Jag har sällan gjort motiveringar kring varför jag valt dem. Det som kan sägas är att det har skett ett ”noga övervägande” och att dessa inte ska betraktas som helt godtyckliga.

Ett annat problem är min förförståelse. Innan jag började med uppsatsen ansåg jag att Iran var en teokrati, men allt eftersom, d.v.s. innan alla kriterier och operationaliseringar var klara, började jag betrakta regimen mer som en hybridregim. Då finns risken att resultatet har blivit en efterhandskonstruktion. Att jag är medveten om detta problem och att jag dessutom ändrat uppfattning under uppsatsens gång kan reducera denna svårighet.

Det ska tilläggas att källmaterialet har nästan genomgående varit klar negativ gentemot den iranska regimen. Många av forskarna har flytt från Iran och är naturligtvis starkt kritiska mot ledningen och man ska vara källkritisk eftersom de inte nödvändigtvis presenterar en ”objektiv” bild av Iran. Ett problem är att det inte finns så många källor som är för regimen och att de skulle då ses som för partiska. Här måste man vara försiktig för att inte bli eurocentrisk och anlägga ett orientalistiskt perspektiv där Iran anpassas efter västs normer. Intellectuell öppenhet rekommenderas starkt.

Studien kan bidra till förståelsen av hur ordningen ser ut i Iran, men det behövs mer forskning för att kunna säkerställa vilken typ av regim som finns i Teheran. Man skulle kunna använda andra regimtyper än de jag använder i arbetet, som t.ex. personligt styre. En annan tänkbarhet är att man eventuellt kan hitta en lämpligare teokratimodell. Som vi sett har den jag har använt flera brister. Vidare kan man använda andra ”sunda” operationaliseringar och tillverka ett helt annat analysverktyg. Vi ska heller inte helt utesluta att en regimändring kan vara förestående inom den närmsta framtiden, även om sannolikheten tycks vara liten. Detta skulle i sådant fall öka behovet av ny forskning väldigt mycket. Således finns det många möjligheter och diskussionen kan fortsätta in i det närmast oändliga.

Slutligen vill jag bara lyfta fram relationen mellan demokrati och teokrati. Finns det ett motsatsförhållande mellan dessa regimtyper? Eller hör de ihop på något sätt? Vill människan ge avkall på sitt självbestämmande och ge ansvar till någon högre makt? Är hon förmögen att

själv bestämma? Jag avslutar med följande citat av Rousseau i *Om samhällsfördraget*: ”Om det finnes ett folk av gudar, skulle det styra sig självt demokratiskt. Ett så perfekt styre passar inte människor” (Rousseau 1994: 85).

6. Referenser

6.1 Internetkällor

Irans konstitution

www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html (2008-07-10)

Fairbanks C. Stephen, "Countries at the Crossroads 2007: Country Report Iran", *Freedom House*

www.freedomhouse.org (2008-05-02)

Rydqvist, John, & Zetterlund, Kristina, (red.) "Consequences of military action against Iran" i FOI (2008-06-07).

New York Times

http://www.nytimes.com/2007/11/02/us/politics/02obama.html?_r=1&oref=slogin (2008-05-02).

www.bulldozer.nu/avtryck/bb02demo.html (2008-07-07-10)

6.2 Litteratur

Afshar, Haleh, "Women, State and Ideology in Iran" i *Third World Quarterly*. Vol. 7. Nr. 2, s. 527-524: 1985.

Aristoteles, *Politiken*, översättning med inledning och kommentarer av Karin Blomqvist. Partille: Åström: 1993.

Beeman O. William, "Iran`s Religious Regime: What makes it Tick? Will it Ever Run down"? I *Annals of the American Academy of political and social science* vol. 483, s. 506-526: 1986.

Boroumand, Ladan, "Iran`s Resilent Civil society" i *Journal of Democracy*, vol.18. Nr 4, s. 64-79: 2007.

----- "The role of ideology" i *Journal of Democracy*. Vol.16. Nr 4, s 52-63: 2005.

Brooker, Paul. *Twentieth-Century Dictatorships – The Ideological One- Party States*. Macmillan Press: London: 1995.

----- *Non-Democratic Regimes – Theory, Government and Politics*. Macmillan Press: London: 2000.

Carothers, Thomas, "The Backlash against Democracy Promotion" i *Foreign Affairs* 85 (2), s. 55-68: 2006.

-----"The end of the Transition Paradigm", i *Journal of Democracy*. Vol. 13. Nr. 2: 2002.

Charles de Secondat, Baron de Montesquieu, *The Spirit of Laws*. Översatt av Thomas Nugent. Kitchener, Ont.: Batoche: 2001.

Cockburn, Andrew, *Saddam Hussein: an American obsession*. London: Verso 2002.

Dahl, Robert, *Demokratin och dess antagonister*. Ordfront förlag AB: 2002.

Diamond, Larry, "Thinking about Hybrid Regimes" i *Journal of Democracy*. Vol. 13. Nr 2, s. 21-35: 2002.

Eickelman, F. Dale & Piscatori James, *Muslims Politics*, Princeton N.J.: Princeton University Press: 1996.

Esaiasson, Peter, (red.) *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik, Stockholm: Elander Gotab 2., [rev.] uppl.: 2003.

Gasiorowski, Mark, "Islamic Republic of Iran" i *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, Long, D, Reich, B, Gasiorowski, Mark (red.). Boulder Colo.: Westview Press: 2007.

Gheissari, Ali & Nasr, Vali, *Democracy in Iran*. Oxford University Press: 2006.

Geddes, Barbara, "What do we know about Democratization after twenty years? *Annual Review of Political Science* 2: 1999.

George, L. Alexander & Bennet, Andrew, *Case Studies and Theory Development in Social Sciences*. Cambridge, Mass.: London: MIT: 2005.

Grindheim, E. Jan, "Teokrati", *Statsvetenskapligt lexikon*, i Goldman, Kjell, Pedersen, Mogens N, Österud, Öyvind (red.). Stockholm: Universitetsförlaget: 1997.

Gunnarsson, Gunnar, (red.) *Norstedts Uppslagsbok*, 1973.

Hadenius, Axel *Institutions and Democratic Citizenship*. Oxford University Press: 2001.

Hadenius, Axel & Teorell, Jan, *Authoritarian Regimes: Stability, Change and Pathways to Democracy*: 2006.

-----, "Pathways from Authoritarianism" I *Journal of Democracy*. Vol. 18. Nr 1, s. 143-157: 2007

Hen-Tov, Elliot, "Understanding Iran's New Authoritarianism" i *The Washington Quaterly*. Vol. 30. Nr 1, s. 163-179: 2007.

- Hoodfar, Homa & Assadpour, Samad**, “The Politics of Population Policy in the Islamic Republic of Iran” i *Studies in Family Planning*. Vol. 31. Nr. 1, s. 19-34: 2000.
- Hooglund, Eric** “Rural Iran and the Clerics” i *MERIP Reports*. Nr. 104, s. 23-26: 1982.
- Huntington, P. Samuel**, *The Third Wave: Democratization in The Late Twentieth Century*. Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press: 1991.
- “Social and Institutional Dynamics of One-Party systems” i *Authoritarian Politics in Modern society: The Dynamics of Established One-Party Systems*. New York: Basic Books: 1970.
- Kamrava, Mehran**, *The Political History of Modern Iran: From Tribalism to Theocracy*. Westport, Conn: Prager: 1992.
- Kazemzadeh, Masoud**, “Ahmednejad’s foreign policy” i *Comparative studies of South Asia, Africa and the Middle East*. Vol. 27. Nr 2, s. 423-449: 2007.
- Karvonen, Lauri**, *Diktatur: om ofrihetens politiska system*. SNS förlag: 2008.
- Katouzian, Homa**, ”Problems of Political Development in Iran: Democracy, Dictatorship or Arbitrary Government? I *British Journal of Middle Eastern Studies*. Vol. 22. Nr. 1/2 s. 5-20: 1995.
- Levitsky, Steven & Lucan A. Way**, “The Rise of Competitive Authoritarianism” i *Journal of Democracy*. Nr 13 (2), s. 51-65: 2002.
- Linz, Juan & Stepan Alfred**, *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press: 1996.
- Locke, M. Richard & Thelen, Kathleen**, “Problems of Equivalence in Comparative Politics: Apples and Oranges, Again” i *American political Science Association: Comparative Politics Newsletter*. Nr. 8: 1999.
- Mayer, A. Elizabeth**, ”Law and Religion in the Muslim East” i *American Journal of Comparative Law*: 1987.
- McFaul, Michael**, “The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship: Noncooperative Transitions in the Post-communist world”, i *World politics*. Vol. 54. Nr 2, s. 212-224: 2002.
- Mir-Hosseini, Ziba** *Islam and Gender, the religious Debate On Contemporary Iran*. New Jersey: Princeton University Press: 1999.
- Omid, Homa**, “Theocracy or Democracy? The Critics of 'Westoxification and the Politics of Fundamentalism in Iran” i *Third World Quarterly*. Vol. 13. Nr. 4, s 675-690: 1992.
- Parasiliti T. Andrew**, “The Causes and Timing of Iraq's Wars: A Power Cycle Assessment” i *International Political Science Review*. Vol. 24. Nr. 1, 151-165: 2003.

- Platon**, *Skrifter. Bok 3, Staten/Platon; översättning, förord och noter av Jan Stolpe*. Stockholm: Atlantis: 2003.
- Povey, R. Elaheh**, "Feminist Contestations of Institutional Domains in Iran" i *Feminist Review*. Nr. 69, s. 44-72: 2001.
- Rousseau, Jean- Jaques** *Om samhällsfördraget eller statsrättens grunder*. Översättning Sven Åke Heed & Jan Stolpe. Stockholm: Natur och Kultur 1994.
- Roy, Olivier**, *Globalised Islam: the search for a new ummah*, London: Hurst: 2004.
- Runciman, Steven**, *The Byzantine Theocracy*, Cambridge: Cambridge: U.P.: 1977.
- Samii, A. William**, "The Nation and Its Minorities: Ethnicity, Unity, and State Policy in Iran" *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*. Vol. 20. Nr. 1 & 2: 2000.
- Schedler, Andreas**, "The Menu of Manipulation" i *Journal of democracy*. Vol. 13. Nr 2, s. 36-50: 2002.
- Skocpol, Theda**, *Social Revolutions in the Modern World*, Cambridge: Cambridge University Press: 1994.
- Takeyh, Ray & Gvosdev, K. Nikolas**, "Pragmatism in the Midst of Iranian Turmoil" i *The Washington Quaterly*. Vol. 27. Nr 24, s. 33-56: 2004.
- Tamadonfar, Mehran** "Islam, Law, and Political Control in Contemporary Iran" i *Journal for the Scientific Study of Religion*. Vol. 40. Nr. 2, s. 205-219: 2001.
- Tucker, Robert** "Towards a Comparative Politics of Movement-Regimes", i *American Political Science Review*, Vol. 55. Nr. 2, s 281-289: 1961.
- Weber, Max**, *On charisma and institution building: selected papers*, Chicago: University of Chicago: 1968.
- , *religionen, rationaliteten och världen, översättning av Agne Lundquist*. Lund: Argos, 1996.
- Webster, L David**, "On Theocracies" i *American Anthropologist*. Vol. 78. Nr. 4 s. 812-828: 1976.
- Wittfogel, Karl**, *Oriental despotism: a comparative study of total power*. New Haven, Conn.: 1957.
- Yin, K. Robert**, *Case Study Research, Design and Methods*. London: SAGE Publication, Inc.: 1989.
- Zonis, Marvin**, "The Rule of the Clerics in the Islamic Republic of Iran" i *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 482, s. 85-108: 1985.
- Österud, Öyvind**, *Statsvetenskap- Introduktion till politisk analys*. Stockholm Universitetsförlaget: 1997.